

CAMIL
BALTAZAR,

poetul septuagenar

Sin decenii de cînd ne cunoaștem. (El are „avantajul” de a fi cu trei ani mai tînăr ca mine).

Despre opera sa s-au pronunțat cei mai autorizați critici de-ai noștri. În fruntea lor — marele E. Lovinescu, care i-a consacrat ample studii.

S-ar cuveni, pomenindu-l, să stăruim asupra faptului că pe Lovinescu nu-l interesa decît dacă omul are sau n-are ceva de spus. Era, acest critic și romancier, de o rară disponibilitate, gata oricînd să sprijine, cu condeiul și cu sfulul, pe cel în care credea. Și în Camil Baltazar a crezut din capul locului. Și s-a dovedit, după atîtea reale victorii literare ale poetului, că această credință a avut temei.

Dar nu despre darurile poetice cu care l-a înzestrat natura vreau să vorbesc aici. (Pe o ilustrată pe care i-am trimis-o, undeva la munte, am scris că una din poeziile sale de care am dat într-o revistă, nu e o poezie — ci Poezia). Vreau să vorbesc și despre altă latură a caracterului său, despre care, după cîte știu, și Peripeticius a pomenit: despre dragostea sa de oameni, despre devotamentul pe care l-a arătat colegilor săi de literatură, tineri sau bătrîni, aparținînd diferitelor curente literare, diferitelor școli. A fost un mare stimulator al energiilor latente existente în atîția mînuitori ai metaforei, în atîția povestitori. A condus revista Tiparînița, în care a izbutit să adune o serie de colaboratori, fiecare cu personalitatea sa. Nu, nu era un eclectic Camil Baltazar, dar era și este, fără îndoială, un competent prețuitor al valorilor reale.

A fost, apoi, sufletul României literare — revistă aflată sub direcția lui Liviu Rebreanu.

Vigurosul nostru prozator n-avea timp să se ocupe de adunarea și selectarea materialului, de citirea manuscriselor, de punerea lor în pagină. Toate le izbutea poetul cu inima de aur. Camil Baltazar. El aducea manuscrisele, el comenta cărțile apărute (cele care meritau osteneala penei sale), el făcea din revistă o publicație vie, dinamică.

Nu pot uita că el, cel dintîi, a scris în România literară entuziaste, pe cit de competente studii despre Calea Văcărești și despre alte cărți ale mele. Nu pot uita că el mi-a deschis coloanele revistei. Nu pot uita că a fost un adevărat promotor al operelor scriitorilor — atît a celor din generația sa, cit și a celor tineri. Dar, incapabil să trișeze cu opiniile, și le rostea, cavalereste, sincer, cu tot curajul pe care îl implică existența unei conștiințe curate. Și în poftida faptului că această intransigență i-a adus adversități și dușmăni, el a rămas consecvent cu sine însuși.

A colaborat intens la multe publicații — pînă să sublinieze, între altele, munca sa rodnică la Reporter, și, după 23 August, la diferite publicații, între care la Gazeta literară.

Astăzi, la vîrsta psalmistului, Camil Baltazar se poate mîndri cu opera sa, dar și cu activitatea sa în slujba Bînelui și a Adevărului. El realizează frumosul exemplar de umanitate visat de Gherea: al artistului-cetățean.

I. PELTZ

Turneul T.E.S.-ului în America

În seara zilei de 19 septembrie, după ce luminile marii săli new-yorkeze Brooklyn Academy of Music se vor fi stins, gongul va da semnalul de începere al celui dintîi spectacol pe care Teatrul Evreiesc de Stat din București îl va prezenta în cadrul turneului său nord-american. Seară de seară, pînă la 1 octombrie, două mii două sute de spectatori vor aplauda reprezentațiile artiștilor bucureșteni cu „Dybuk” și „Un șirag de perle”. Va urma un lung periplu prin alte mari orașe din Statele Unite, iar apoi, pînă la 6 noiembrie, un șir de spectacole în Canada, la Montreal și Ottawa.

După Teatrul „Ion Creangă”, prezent de curînd pe scena unui festival al spectacolului pentru copii, Teatrul Evreiesc de Stat este cea de a doua trupă din România pe care exigentul public american va avea prilejul să o cunoască și să o aprecieze. Iată de ce pe umerii talenților noștri actori apasă o misiune de mare răspundere, cu atît mai mult cu cît, de data aceasta, durata turneului va îngădui, desigur, o apreciere exactă a nivelului artistic al colectivului.

În fața spectatoșilor americani, în fața presei și a opiniei critice de acolo, Teatrul Evreiesc de Stat se va afla în situația, în cărcă de serioase responsabilități, a unui ambasador cultural cu dublă investitură. Pe de-o parte, el va reprezenta mișcarea teatrală românească: un organism viu, deschis celor mai fertile tendințe innoitoare, ilustrat în ultimii ani prin nume de creatori și prin spectacole care l-au plasat, conform unor opinii dintre cele mai autorizate, în primele rînduri ale teatrului european. Din acest punct de vedere, turneul va avea de consolidat un prestigiu pe care spectacolele lui Liviu Ciulei, ale lui David Esrig, ale lui Radu Penciulescu, ale lui Lucian Pintilie sau ale lui Dinu Cernescu, aplaudate și premiate pe multe meridiane ale globului, l-au construit cu strălucire.

Pe de altă parte, Teatrul Evreiesc de Stat va fi mesagerul uneia dintre cele mai îndelungate și mai statornice tradiții artistice evreiești din cîte există în lume. „România este leagănul teatrului evreiesc”, scriu materialele publicitare publicate în S.U.A. în preajma turneului. „În 1876, primul teatru idiș profesional din lume a fost înființat la Iași, în România, de către Avram Goldfaden. Actuala trupă, instituită oficial ca teatru de stat în 1948, descinde direct din trupa din Iași. Ea a funcționat neîntrerupt din 1876, iar acum are la dispoziție o frumoasă sală în București. În acest veac de existență, Teatrul Evreiesc de Stat a dezvoltat întreaga tradiție a teatrului idiș. Tragedii și comedii clasice alternează în repertoriul său cu piese contemporane și cu reviste muzicale: Brecht și Dürrenmatt împart scena cu Șalom Alechem și cu I. L. Peretz; Dybuk și Golem alternează cu Bolnavul închipuit al lui Molière sau cu montări muzicale ca Mazl Tov. Întreaga forță artistică a teatrului este încorporată în repertoriul trupei sale de mari actori, a căror măiestrie le îngăduie să se producă în scenă jucînd, dansînd și cîntînd în egală măsură. În ultimii 20 de ani au fost puse în scenă peste 100 de spectacole, aplaudate de peste un milion de spectatori”.

Se cuvine adăugat, la aceste aprecieri măgulitoare, că numai sprijinul moral și material neprecupețit acordat de guvernul României socialiste a permis continuarea nestingherită a tradiției, stimularea și dezvoltarea culturii de limbă idiș din țara noastră. Este semnificativ faptul că în nici o țară capitalistă nu există un teatru idiș cu statut permanent și cu un program de temeinic și elevat cultură, așa cum este acela al trupei bucureștene. În 1968, în paginile celui mai mare cotidian de limbă idiș din lume, „Forverts”, după o serie de aprecieri favorabile la adresa spectacolului văzute la T.E.S. ziaristul new-yorkez L. Forem conchidea cu profundă

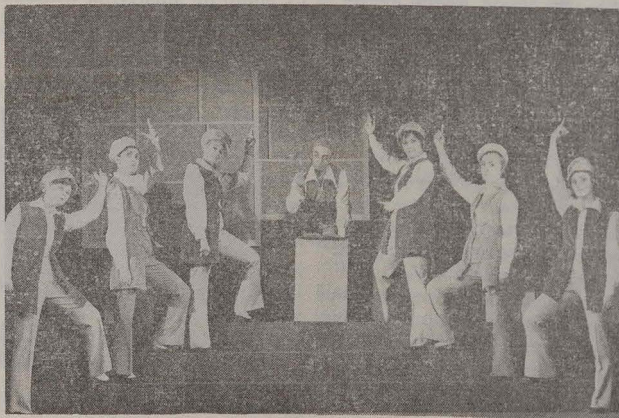
îngrijorare: „Cei aproape șase milioane de evrei americani nu pot să susțină nici un singur teatru evreiesc de adevărată cultură și de înaltă înaltă, iar cei cinci sute de mii de evrei argentinieni se află în aceeași situație...” Tradiția teatrului idiș din România este cultivată cu perseverență, sprijinită să-și încorporeze cele mai prețioase cuceriri ale artei scenice moderne, într-o fuziune organică cu întreaga mișcare teatrală românească, și în același timp într-un respect desăvîrșit al propriei sale identități spirituale. Aici se află semnificația cea mai adîncă a turneului care începe în aceste zile, și tot de aici se naște marea răspundere artistică și morală a trupei care-l va susține.

Desigur, talentul colectiv al teatrului nostru este capabil să facă față cu strălucire acestei răspunderi. Mărturie stă succesul precedentului turneu, întreprins în 1968 în Israel. Cu „Un șirag de perle” și cu „Zece frați am fost” de Itaim Sloves. „Teatru pur și adevărat”, „o sărbătoare a cîntecului evreiesc”, care „cucereste publicul”, „o rară sobrietate regizorală și actoricească”, „un spectacol de neuitat”, „o lucrare înaltătoare, menită să satisfacă pe cei care caută în teatru valori reale și nu distracții ușoare” — aceștia au fost termenii în care critica teatrală israeliană a salutat spectacolele Teatrului Evreiesc de Stat. Iar un turist american scriu ziarului „Tug-Morgan-Jurnal” din New-York: „Eu cred că, oricît de greu ț-ar fi sufletul, leși de la teatru purificat și înălțat după ce vezi Șiragul de perle. Dacă aș fi bogat, aș cumpăra pentru fiecare evreu cîte un bilet și i-aș spune: evreule, du-te și bucură-te de Un șirag de perle evreiești!”.

Dar cea mai temeinică mărturie este însăși valoarea spectacolului care vor fi oferite publicului american. Montajul folcloric „Un șirag de perle”, gîdit și regizat de Israel Bercovici, cuprinde cincizeci dintre cele mai frumoase cîntece populare evreiești, întrețesute cu momente antologice din satira și umorul popular, alcătuit în laolaltă o adevărată monografie, plină de ritm, de culoare și de pitoresc, a vieții și a sufletului poporului evreu de-a lungul anilor, în momentele sale de bucurie și de restriște, de resemnare și de luptă, de înflăcărată vitalitate și de umor melancolic, de dragoste și de tristețe. Cuprinzînd în distribuția sa întreaga trupă a teatrului, sub o baghetă regizorală inspirată, într-o scenografie simplă și sugestivă, spectacolul pune în valoare întinsele disponibilități ale unui colectiv actoricesc omogen, care parcurge cu egală dezinvoltură pasajele vorbite, cîntate și dansate, stările de voioșie și de melancolie. Cel de al doilea spectacol, „Dybuk”, pune în lumină cu autoritate, grație temeiniciei gîndirii regizorale a lui Franz Auerbach, atmosfera stranie a dramei lui Anski, fiurul ei tragic care, potrivit expresiei unui cronicar, „atinge vibrația marilor drame ale omenirii” și care a amintit exegeților de amplitudinea filozofică a tragediilor shakespeariene, suscitînd comparații cu „Hamlet” sau cu „Romeo și Julieta”. O dramă a iubirii care învinge, prin suferință purificatoare, orice obstacole — inclusiv pe acela al morții —, și în același timp o antologie a unor străvechi legende populare, care alcătuiesc un univers fantastic, plin de poezie și de expresivitate. Un spectacol care evidențiază noi și variate virtualități interpretative ale actorilor Teatrului Evreiesc de Stat.

Însușirile intrinseci ale celor două spectacole, ca și prestigioasele antecedente ale teatrului în materie de turnee peste hotare, ne îngăduie așadar să sperăm că cea dintîi întîlnire cu publicul din Statele Unite și Canada va constitui, pentru trupa bucureșteană, un nou succes de răsunet. I-l dorim din toată inima.

SEBASTIAN COSTIN

Tablou folcloric pe scena T.E.S.

O NOUA STAȚIUNE BALNEARĂ

La 3 kilometri de orașul Carrei s-au pus bazele unei noi stațiuni balneare, care valorifică un izvor de apă termală la o temperatură de 56 de grade, cu excelente efecte curative în tratarea a numeroase maladii.

O MARCĂ DE PRESTIGIU

La Fabrica de rulmenți din Birlad se realizează în prezent peste 200 tipodimensiuni din diverse grupe constructive — rulmenți cilindrici, axiali, oscilanți, mijlocii și mari, cu greutatea variînd între 150 gr. și 150 kg. Pe fiecare rulment produs la Birlad sînt săpate trei inițiale — F.R.B. — cunoscute și apreciate atît în țară, cit și peste hotare. Produsele fabricii sînt exportate în peste 50 de țări ale lumii.

INTERES PENTRU REALIZĂRILE ȘTIINȚIFICE ROMÂNEȘTI

O delegație de specialiști români, condusă de prof. Ioan Ursu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, a participat la lucrările celui de-al XVII-lea Congres Ampèr din orașul finlandez Turku. Conducătorul delegației române a fost ales membru al Comitetului de organizare și a prezidat lucrările unei sesiuni generale a congresului. La invitația Comitetului științific al acestei reuniuni, prof. Ioan Ursu a prezentat, în cadrul unei sesiuni speciale, o comunicare științifică cu privire la noile cercetări în domeniul acțiunii radiațiilor asupra unor materiale prin rezonanță electronică, suscitînd un interes deosebit în rîndul specialiștilor. Totodată, în cadrul sesiunilor ordinare, cercetătorii români, participanți la congres, au prezentat un număr de alte 10 comunicări științifice, care s-au bucurat de un profund interes.

ARTA POPULARĂ ROMÂNEASCĂ LA BONN

În capitala R.F. a Germaniei a fost deschisă o expoziție de artă populară românească. Alături de vechi costume din Argeș, Gorj ori Brașov, oale măiestrit împodobite, sculpturi în lemn, covoare oltenesti și bănățene — unicate de o mare valoare artistică — au fost expuse obiecte create în ultimii ani de artiștii populari, reflectînd preocuparea României socialiste pentru conservarea și dezvoltarea tradițiilor bogate pe acest tărîm.

Ziarele vest-germane s-au exprimat în termeni elogiози despre expoziție, relevînd „caracterul larg reprezentativ al creației populorului român” și „splendida frumusețe a costumelor populare” („General-Anzeiger”), „optimismul, bucuria de viață și sinceritatea exprimate de arta populară românească” („Bonner Rundschau”).

LOCUINȚE PENTRU MILIOANE DE CETĂȚENI

În cei 28 de ani de la eliberarea țării s-au construit din fondurile și cu ajutorul statului peste 800 000 de apartamente. Alte sute de mii de locuințe au fost ridicate de cetățeni din fonduri proprii. Ritmul construcțiilor de locuințe se va accelera în viitor. Astfel, în perioada 1976—1990 urmează a fi construite alte 2,5 milioane de apartamente, ceea ce va asigura rezolvarea problemei locuințelor.

SUCOT

Sucot este una din cele trei sărbători denumite și „sărbători ale Domnului“, celebrate în timpurile străvechi prin pelerinaje la Ierusalim. Sărbătoarea de Sucot care inițial dură șapte zile, fiind apoi prelungită la nouă, este de fapt compusă din două sărbători distincte: sărbătoarea corturilor propriu-zisă, (de la 15 la 21 Tisri) și Semini Ațeret și Simhat Tora care constituie a doua sărbătoare.

În timpurile de demult această sărbătoare nu avea o dată fixă. Sub regi, se pare că era sărbătorită în luna a opta. Acest lucru este confirmat în capitolul 12, 32 din Cartea Regilor, în care se arată că Ieroboam a instituit o sărbătoare la 15 a lunii a opta, la fel ca și în regatul Iudei.

Ceea ce caracterizează această sărbătoare este construirea de corturi — sucot — în care credincioșii își petrec cea mai mare parte a timpului. Explicația șederii în suca o găsim în porunca: „Să locuiți șapte zile în corturi ca să știți urmașii voștri că în corturi am așezat eu pe fiii lui Israel, când i-am scos din Mitrăim“. (Leviticul 23, 43).

La 15 Tisri, când începe sezonul ploios și oamenii părăsesc de obicei locuințele răcoase de vară și se reîntorc în case, credincioșii se instalează în suca pentru a respecta porunca lui Dumnezeu și a-și aminti de corturile în care au locuit strămoșii în pustiu.

Suca, un fel de cort sau baracă, din scinduri sau orice alt material, acoperită cu crengi, frunze și paie, este împodobită după posibilități cu tapiserii, cuverturi, mobile, podoabe alese și tot felul de fructe. Ea e plasată în curți sau pe balcoane. Se consideră o mișcă să se construiască suca cu acoperiș mobil, putând fi închisă când plouă și deschisă din nou când s-a ploaia. Acoperișul trebuie să aplece de razele soarelui, dar să permită noaptea să se vadă prin el stelele.

În timpurile străvechi, de Sucot Ierusalimul se transforma într-un oraș al corturilor. Așa cum aflăm din descrierile lui Nehemia, corturile erau din ramuri de măsline, de mirt, de curnal și de finici și erau construite în curțile caselor, pe acoperișuri. În curtea templului, în piețe. Mii de ramuri de măsline serveau drept acoperiș. Corul și orchestra templului executau melodii voioase, iar mulțimea credincioșilor cânta și dansa.

Suca mai avea și un rol social, căci — ne spune Talmudul — părăsindu-și locuințele lor confortabile pentru a se instala în suca, bogătașii și dădeau seama cum trăiesc săracii în colibe lor și simțeau dorința de a-i ajuta.

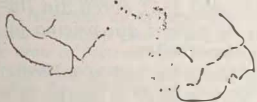
Un obicei provenind din secolul al XVI-lea, de la discipolii lui Luria este de a evoca în suca în fiecare zi cite un alt erou biblic. Acești oaspeți nevăzuți (uspizin) sînt Abraham, Ițhak, Iacov, Moșe, Aaron, Iosef și David; ei corespund celor șapte sefirot ale amabilității, puterii, frumuseții, victoriei, splendorii, generozității autorității.

De Sucot, în cadrul serviciului divin folosim arba minim — chitra, o creangă de palmier, ramuri de mirt și de sălcii. Acest obicei, care se crede că s-a instaurat în ritual după întoarcerea evreilor din exilul babilonean, de a aduna la un loc cele patru specii, simbolizînd recolta este interpretat ca vrînd să exprime ideea că și lucrurile care nu sînt de uz imediat, sînt o parte a creației divine și trebuie apreciate.

Ultima zi a sărbătorii corturilor este numită Hoșana Raba. În această zi se aduceau pe vremuri în templu ramuri uscate de curnal, preoții înconjurau de șapte ori altarul pronunțînd: „Doamne, ajută-ne!“ Cu timpul, ramurile de curnal au fost înlocuite cu ramuri de sălcie, care erau scuturate în timpul rugăciunii. Ziua a căpătat denumirea de „Ziua Sălciei“. Mai tirziu această zi a fost denumită Hoșana Raba, fiind socotită ca o continuare a zilei de Iom Kipur, în care se finalizează hotărîrile lui Dumnezeu pentru anul ce vine.

Ziua a opta este considerată o sărbătoare aparte, Semini Ațeret, care marca începutul sezonului ploios. Acest moment era pe vremuri simbolizat de obiceiul de „vârsare a apei“ pe altar. În fiecare zi, la ivirea zorilor, un grup de preoți se îndreptau spre izvorul Siloah, de unde scotea apă cu un vas de aur, pe care o vârsau pe altarul templului. La poarta templului erau întîmpinați cu sunete de sofar. După săvîrșirea jertfei, marele preot vârsa apa în fața pelerinilor adunați, simbolizînd astfel ploaia. După terminarea acestei ceremonii, preoții cu ramuri de sălcie în mină înconjurau altarul, spunînd: „Doamne, te rugăm, ajută-ne!“.

Ruga de ploaie este alcătuită dintr-o serie de poeme, intonate cu o melodie tradițională specială, în amintirea rugii pentru ploaie din templu. După cum se vede, această sărbătoare are un dublu caracter: este o serbare agricolă, sărbătoarea recoltelor, „a culșului“ și totodată o sărbătoare cu caracter istoric.

desen de MARC CHAGALL

„În ziua a opta să aveți încheierea sărbătorii; nici un lucru să nu lucrați și să aduceți jertfă Domnului“ (Num. 29, 35). În timpul rugăciunii de Musaf se recită și o rugăciune aparte Tefilat Geșem pentru ploaie. Cartea Ecclesiastului se citește în această zi, dacă în timpul Sucot-ului nu a fost nici un Șabat, în care este prevăzut a se citi acest capitol. Ibn Iarhi atribuie această practică faptului că regele Solomon a citit această carte în fața poporului cu ocazia adunării de sărbătoarea corturilor. Prin melancolia pe care o degajă, această carte este considerată indicată pentru a fi citită de sărbătorile de toamnă. Versetul: „Împarte o bucată în șapte și chiar în opt“ (Ecles. 11, 2) este considerat de rabini ca o aluzie la cea de a șaptea zi de Sucot și la această a opta zi. Tot de Semini Ațeret se face și pomenirea morților, *Has-karat neșamos*.

Ultima zi a sărbătorilor este *Simhat Tora*, „bucuria Torei“. În această zi se termină citirea în sinagogă a sulului Torei, cu capitolul Deuteronomul și se reîncepe citirea ei cu primul capitol din Geneza. *Simhat Tora* este o sărbătoare instituită în perioada post-talmudică. De-a lungul anilor, în legătură cu această zi au apărut o seamă de obiceiuri. Persoana chemată să citească ultima parte a Torei este denumită *Hatan Tora* (mirele Torei) iar cea care reîncepe să citească primul capitol din Geneza, *Hatan Bereșit* (mirele începutului). Se obișnuiește ca el să ofere o masă în cinstea acestei zile.

În ajun de *Simhat Tora* și în cursul acestei zile toate Sifrei-Tora sînt scoase din *bima* și purtate în procesiune în sinagogă, în timp ce credincioșii intonează imnuri de laudă.

AL HET...

Al Het sînt primele două cuvinte ale formulei prin care se mărturisesc păcatele în Ziua Ispășirii. Mărturisirea păcatelor în după masa din ajunul zilei de *Yom Kipur*, în cadrul rugăciunii *Amidah* sau *Semone Esre*, ca și în cursul repetării acestei rugăciuni în ziua de *Yom Kipur*, cu excepția rugăciunii *Neila*, este cerută de o tradiție tanaită. În perioada talmudică, recunoașterea păcatelor, în orice formă, era suficientă, dar cu scurgerea timpului au apărut forme fixe de mărturisire. Există două forme: *Așamnu*, cunoscută ca „mărturisirea mai scurtă“ și *Al Het „mărturisirea cea mare“* (denumită așa în *Mahzor Vitry* 374, *Sidur Rași* 96 și *Ha-Manhig* 60 a).

Al Het conține o enumerare de păcate în ordinea alfabetică cite două păcate de fiecare literă. Fiecare rînd începe cu „Pentru păcatele cu care am păcătuit în fața Ta“. După enumerarea celor 44 păcate, în ordine alfabetică, urmează alt șir de păcate, grupate după pedepsa prescrisă pentru ele. Recitarea e împărțită în patru părți. După fiecare dintre ele se psalmodiază formula: „Și

GLOSE TALMUDICE
DESPRE SUCOT

Porunca șederii în suca face parte din categoria de porunci la care Tora dă imediat motivarea lor: „Șapte zile să locuiți în corturi. Orice om născut în Israel să locuiască în corturi. Ca să știți neam de neamul vostru că am pus pe fiii lui Israel să locuiască în corturi, cînd i-am scos din Mitrăim“. (Leviticul 23, 42—43).

În legătură cu sensul expresiei „corturi“ („sucot“ în ebraică) în care au locuit fiii lui Israel după scoaterea lor din Mitrăim, Talmudul pomeneste o dispută între rabi Eliezer pe de o parte și rabi Akiva pe de altă parte. Părerile primului este că expresia „corturi“ trebuie înțeleasă în sens figurat și se referă la stîlpul de nori care a servit fiilor lui Israel drept apărare de soare în deșert. Rabi Akiva, în schimb, explică cuvîntul „sucot“ în sensul că și-au construit corturi adevărate, în care au locuit pentru a se apăra de căldură și soare.

SENSUL PRESCRIPTIEI DE A LOCUI ÎN SUCA

Comentarii ulteriori au încercat, de asemenea, să explice sensul prescripției de a locui în suca.

Primul dintre aceștia este Maimonide. În tratatul *More Nebohim*, el susține că ambele sărbători, Sucot și Pesah, au același scop: înrădăcinarea credinței și însușirea virtuții. În ce privește sărbătoarea de Sucot, credința constă în perpetuarea amintirii despre minunile din deșert. Iar virtutea este ca omul să se gîndească în zilele bune la vremuri de restriște, ceea ce îl ferește de înfumurare. Din această cauză, Tora ne recomandă ca timp de 8 zile să renunțăm la confortul locuinței și să locuim în corturi. Aceasta ne va ajuta să ne amintim de situația noastră de odinioară, așa cum glăsuiește versetul amintit: „Am pus pe fiii lui Israel să locuiască în corturi cînd i-am scos din Mitrăim“ și numai mila Domnului ne-a scos din aceste condiții mizere de locuit în deșert.

Renumitul filozof karait Aron ben Eliahu (din secolul al XIV-lea), în cartea sa „*Sefer hamișvot*“ dă o motivare filozofică poruncii de a locui în corturi. El își fundamentează teoria plecînd de la așa-zisii *tzavitei*, care cred în puterea divină a stelelor și afirmă că toate evenimentele din lumea noastră se desfășoară sub influența acestora. Influența stelelor — arată el — este demonstrată cel mai bine în creșterea plantelor, așa cum spune versetul: „Și cu roadele de frunte pe care le coace soarele și care odrăslesc în fiecare lună“ (Deu-

teronom, 33, 14). Aceasta înseamnă că cerealele, ca și majoritatea fructelor, se coc în urma puterii stelelor. Vîzînd slăbirea puterii corpurilor cerești în perioada lunii Tisri, tzaviteii au fost cuprinși de tristețe și resemnare, contrar bucuriei lor din luna primăverii, Nisan. Din cauza aceasta a dispus Tora construirea corturilor tocmai în luna Tisri, pentru a aduce veselie și desfătare în sufletele credincioșilor. Tot din acest motiv, Tora a dispus să se folosească la construirea corturilor numai crengile care nu vestelesc. S-a dispus toate acestea pentru a combate credința greșită a tzaviteilor și pentru a demonstra că în realitate toate lucrurile sînt supuse providenței și nu stelelor.

O altă motivare a recomandății de a locui în suca o aflăm în scrierile lui Abraham Seba. În comentariul său la Tora, Eben Seba arată că înțînirea dintre Iacob și Esau, relatată în Geneza capitolul 33, 1—11, a avut loc în ziua de Iom Kipur, dînd această interpretare versetului „*Iacob a plecat mai departe la Sucot*“ (Ide. 33, 17).

În continuare, Abraham Seba motivează porunca șederii în corturi după cum urmează: „După ce fiii lui Israel au ieșit cu bine din ziua judecării de Roș Hașana și Iom Kipur, după ce Domnul le-a iertat păcatele, s-a dispus sărbătorirea acestor evenimente prin sărbătoarea de Sucot, demonstrînd că nu mai este nici un motiv de teamă și se poate locui chiar într-un cort, în deplină siguranță“.

Primul care a construit o suca a fost deci patriarhul Iacob.

SĂRBĂTOAREA DE SUCOT ȘI „HAKEL“

Una din prescripțiile legate de Sucot este cea cu privire la porunca „*Hakel*“ (adunare, adică obligația monarhului de a aduna întregul popor la expirarea perioadei de șmita, cu ocazia sărbătorii de Sucot și a citi în fața lui capitole din sulul Mișnei Tora (cartea a cincea denumită Deuteronom). Pe cînd alte prescripții referitoare la sărbătoarea de Sucot nu sînt enunțate în Tora în termeni destul de clari, porunca „*Hakel*“ a fost descrisă pe larg, cu lux de amănunte. Iată textul versetului din Deuteronom, capitolul 31, 10—12: „*La sfîrșitul celor șapte ani, în anul iertării datorită, la sărbătoarea corturilor, cînd tot Israelul a venit să vadă fața Domnului Dumnezeuului tău, în locul pe care-l va lege, să citești legea aceasta în urechile întregului Israel: „Strînge atunci poporul: bărbații, femeile, copiii și străinii din așezările tale, ca să se deprindă să citească pe Domnul Dumnezeuul lor, și să se sirguiască la împlinirea tuturor poruncilor legii acesteia“.*

Învățații Talmudului au stabilit că sulul sfînt al regelui nu conținea decît cartea a cincea (Deuteronomul), pe care o citea în fața poporului adunat.

Adunarea și lectura deveneau necesare, fiindcă perioada de șapte ani era considerată ca un timp în care multe porunci vechi căpătau interpretări noi și alte porunci noi, bazate pe Tora, erau create.

Primul care a împlinit această poruncă a fost Iehoșua ben Nun. Vorbind despre felul cum era adusă la îndeplinire porunca *Hakel*, Maimonide spune printre altele: „...chiar cei mai mari înțelepți și învățați, care cunoșteau întreaga Tora, erau obligați să asculte cu cea mai mare atenție citirea regelui, fiind considerată ca o repetare a actului de pe muntele Sinai“.

pentru toate acestea. O, Dumnezeu al iertării, iartă-ne, dă-ne izbăvire“.

Lista păcatelor cuprinde pe cele specifice (de ex. desfrîul) și pe cele generale (de pildă cele comise în mod inconștient) dar păcate de natură rituală nu sînt cuprinse. Mărturisirea se face la persoana întia plural, exprimînd și în felul acesta ideea responsabilității colective.

Originea lui *Al Het* este necunoscută. Pentru prima oară apare menționat în Seilol al gaonului *Ahai* (secolul al VIII-lea) iar o formă mai prescurtată și probabil mai originală se află în *Seder Rav Amram* într-o lucrare din secolul al II-lea se găsesc de asemenea urme ale unei confesiuni alfabeticе evreiești, ceea ce sugerează că această enumerare este foarte veche.

În ritual sefard, unei litere îi corespunde un singur păcat, dar citeodată urmează un aranjament în ordine inversă. Evreii iemeniți folosesc o formă prescurtată. Există mai multe variante de *Al Het*; un exemplu interesant de mărturisire care pare să fi fost folosită în Anglia, înainte de expulzarea evreilor, este cuprins în *Etz Haim*.

Se obișnuiește să se recite *Al Het* cu capul plecat, bătînd cu pumnul în piept la menționarea fiecărui păcat.

LEVI A DEVENIT BAR-MITZVA...

Enoriașii templului coral, cursanții de la Talmud Tora și celelalte persoane care au luat parte la ceremonia de Bar-Mitzva ce a avut loc în ziua de 3 septembrie a.c. vor păstra, desigur, multă vreme vie amintirea acestui eveniment religios. Caracterul deosebit al ceremoniei s-a datorat în primul rând sărbătoritului: Levi ben Abraham (Voiculescu), gher-țedek ca și tatăl, mama și frații săi. A impresionat, apoi, temeinică pregătire pe care a vădit-o noul Bar Mitzva (a studiat cu d. melamed Bențion Sechter), ca și fervoarea credinței ce răzbătea din rugăciunile pe care le-a intonat.

În concepția noastră, un gher-țedek care în mod dezinteresat, din pură convingere, a adoptat credința mozaică este vrednic de cea mai înaltă cinstire. Prezența la ceremonie a d-nei și d-lui Șef-rabin dr. Moses Rosen și a celorlalți conducători ai obștei a constituit o ilustrare vie a acestui străvechi principiu.

„Sub ochii atenți ai melamedului și urmărit cu emoție de întreaga asistență, Levi pune pentru prima dată filacterele, rostind impecabil rugăciunile prescrite. Se apropie apoi de altar spre a face rugăciunea de șaharit. Enoriașii urmăresc cu admirație pentru acest ball-șaharit textul străvechi.

După terminarea serviciului divin, Levi rostește tradiționala Derașa ocazională, în care mulțumește părinților care l-au crescut în spiritul credinței, melamedului care l-a pregătit pentru acest moment solemn, Eminenței Sale d-lui Șef rabin, care de câțiva ani s-a ocupat personal de pre-

Binecuvântarea sacerdotală...

gătirea religioasă a celui devenit azi Bar Mitzva. Asemeni celor din generațiile ce l-au precedat, Levi încheie printr-un legământ de a fi credincios religiei noastre, păstrător veșnic al tradiției.

Înainte de a-i da binecuvântarea sacerdotală, Eminența Sa a relevat semnificația ceremoniei, felicitând călduros atât pe noul Bar-Mitzva cit și familia sa. D-sa a oferit în dar sărbătoritului o Biblie în limba ebraică, iar din partea d-nei dr. Rosen o frumoasă Menora.

Educația fizică la evrei

(Urmare din pag. 1-a)

ca soli sau pentru transmiterea diverselor comunicate în cartea Samuel II (19—29) se vorbește de un astfel de sol pedestru numit Acimaz. Cel mai mare alergător a fost Assael, fratele generalului Ioab. Alergătorii făceau parte din suita regală și mergeau înainte la paradă.

Evul Mediu, marchează o decadență a educației fizice. Tineretul evreu a găsit totuși îndrumători și în această epocă de neglijență a pregătirii corporale. Medicul și filozoful iudeo-spaniol Maimonidi se declară un apărător al educației fizice, recomandând cu multă insistență în multe din scrierile sale exerciții de respirație, masaj, jocul cu mingea, scrima și lupta. La 1386 a avut loc la Reims un concurs evreiesc de lupte cu arma, iar în 1470 la manifestările organizate la Augsburg, numeroși concurenți evrei s-au clasat în primele locuri la proba de alergare de 370 pași, la aruncarea pietrei, la săritura în lungime și în înălțime.

În Renaștere, odată cu puternicul curent de reedepătare a exercițiilor fizice, evreii încep să fie admisi la diferite concursuri între anii 1460—1505. În unele țări, izolarea evreilor în ghetouri a obligat pe tineri să renunțe la practicarea gimnasticii și a sportului. În Anglia, evreii au continuat însă să activeze în această ramură. Se citează că în anul 1784, Daniel Mendoza, a câștigat campionatul de box la categoria grea, iar un alt boxer, Samuel Elias — de asemenea evreu — a obținut titlul la categoria mijlocie. Între anii 1839—1845 frații Belasco treceau drept boxeri de renume mondial.

Cele dintâi asociații evreiești de gimnastică au luat ființă în 1894, la Constantinopol și la București.

În 1900, în capitala Angliei existau șase cluburi evreiești de fotbal, care mai târziu s-au contopit luind numele de „Jewish Athletic Association”.

Miscarea gimnastică și sportivă a primit un îndemn puternic de la „Asociația evreiască de gimnastică”, creată în 1898 de Max Nordau și profesorul Mendelsohn. Aceștia preconizează crearea de cluburi evreiești în toate țările din Europa.

La Brăila a luat ființă P.S.I.G. (Prima societate israelită de gimnastică) unde mulți ani au funcționat ca instructori frații Gutman, împlânți de meserie. La Cluj, asociația sportivă „Kadima” și „Hağhibor”, la București, Iași, Roman, Focșani, Tecuci și în alte orașe din România a activat între cele două războaie, asociația sportivă Ma-

cabi. Între cele două războaie mondiale sportivii evrei au cucerit titlurile mondiale la box, lupte, haltere, înot, tenis și alpinism. Amintim d-iar pe campionii Max Baer, Buddie, Yung Peretz, Ted Kid Lewis, Haas, Rosenfeld, Lacoste, Marpurgo, Prens Lenghel și alții.

Dintre sportivii evrei de frunte din România cităm pe: Rubin Schoenfeld, M. Finchtal, M. Zilberman, Mircea Stein, Baruch Elias la atletism, Moti Spakov, Marcu Spakov, Victor Silberman la box, Angelica Rozeanu, Nicu Naumescu, M. Lucian, Mariana Barasch la tenis de masă, Sami Zauber, Jak Moisescu, Hoefling, Tendler, Puiu Peretz, Sașa Brenner la fotbal, Drimer și Rabinovici la șah, M. Solomon-Iași și Marcel Duncan Aronsohn la gimnastică — antrenorii ai loturilor naționale, Herșcovici la tir, Marchițiu la înot, arbitri republicani de fotbal, Jules Mayer-Iași, Lupu Zigmund-Focșani, M. Segal, I. Israel, T. Astaloș, Martin Haimovici București.

Cetățeni egali în Republica Socialistă România, evreii au puțină să se afirme alături de toate naționalitățile conlocuitoare și în domeniul sportului. Ca motto le poate servi perceptul talmudic care spune: „Întelepțirea lui Dumnezeu sălășluiește în trupuri bine făcute”.

La Templul Mare din Galați a avut loc o frumoasă festivitate prilejuită de Bar-Mitzva lui Sorin Brenner, unul dintre cei mai buni elevi ai cursului de Talmud-Tora.

În prezența familiei, a colegilor săi și a enoriașilor, sărbătoritul a rostit simbător Haftara pericopei Șoftim, iar duminică, după oficierea slujbei religioase, a rostit o frumoasă Derașa, explicând însemnătatea Bar-Mitvei și obligațiunile majoratului religios.

Cei prezenți au felicitat în mod călduros pe sărbătorit, urându-i Mazel-tov în toate acțiunile sale bune.

OASPEȚII NOȘTRI

La invitația d-nei și d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen, ne vizitează obștea d-na și d. Itzhak Shapira, secretar general al organizațiilor agricole din Israel.

În zilele de Roș Hașana și lom

Kipur, oaspeții au luat parte la serviciile divine de la templul coral.

În timpul șederii în țară, oaspeții, însoțiți de d-na și d. Șef rabin, au vizitat instituțiile de cult, cultură și asistență ale Federației, exprimându-și admirația pentru realizările noastre.

Evreii din Italia

Sfârșitul imperiului roman de apus (în anul 476) a ameliorat situația evreilor din Italia. Regii germani arieni nu au îngăduit călugărilor catolici să-i prigonească pe evrei. Cînd o mare mulțime de catolici a dat foc sinagogii din Ravenna, Teodoric, regele ostrogoților, a obligat pe locuitorii orașului s-o reclădească.

După ce generalii împăratului Justinian al Bizanțului au nimicit statul ostrogoților (anul 555), evreii din Italia au avut de suferit din pricina fanatismului bizantinilor.

Cucerind Italia de sud și mijlocie, Carol cel Mare a avut o comportare binevoitoare față de evrei. După moartea acestuia, evreii din Italia au avut de suferit prigoana călugărilor catolici fanatici, însă în genere regii germani ce domneau în anumite părți ale Italiei îi luau sub oblăduire.

Cruciadele nu au înrăutățit situația evreilor din această țară, cum s-a întâmplat în Franța și în Germania. Nici perioada holerei nu a făcut atâtea victime în sinul comunităților din Italia ca în alte țări. Papii îi avertizau pe locuitorii țării să nu atace pe evrei. Nici Inocențiu nu a îngăduit ca evreii

din Roma să fie uciși și averile lor prădate, pretinzînd în schimb de la ei biruri mari și adeseori-le ofense repetate.

BRIT IVRIT OLAMIT

Citiți în pagina a 12-a textul în limba ebraică.

CONFERINȚA RABINILOR DIN R. F. A GERMANIEI

La Köln a avut loc conferința rabinilor din Republica Federală a Germaniei. Cu acest prilej, rabinul dr. Ernst Roth, conducătorul spiritual al comunității din Frankfurt pe Main a fost ales președintele organizației rabinilor din această țară.

Vineri seara, la Cîmpulung Moldovenesc

Dacă te nimerеști, cum-a, într-o vineri pe seară prin Cîmpulung-Moldovenesc, în centrul orașului, și, străin fiind, îți dorești o sinagogă, vreați-ți e implinită fără efort. Pentru că nu-ți rămîne decît să urmezi corelgiționarii pe care îi vezi îndreptîndu-se, cu pași grăbiți de căderea serii, spre aceeași țintă: sinagoga „Hevra Gab”.

Înăuntru n-ai timp să-ți consumi bucuria, născută fie și numai din întâlnirea cu o obște de două-trei mii nian-uri, pentru că, imediat, ca oaspețe, trebuie să faci față la solicitări pe cit de numeroase pe atît de variate, mergînd de la oferta celui mai bun loc și a celui mai complet sidur, pînă la amănunte biografice, abordate cu interes sincer, amical.

La amvon, un pensionar, cu remarcabile calități vocale și cunoștințe vădite ale textelor parcurse, ajutat de un grup de măsorim aparent constituit ad-hoc, conduce rugăciunile. Cu dăscărie, colegul de bancă, își urmărește conformarea la cerințele sidurului. Chiar și fără se vrei te întregrezi în tîla colectivă. Atmosfera e familiară în cel mai bun sens al cuvîntului.

La sfîrșit, se anunță ce a d-ma și dimineața toți cei de față sînt prezente în cealaltă sinagogă a orașului. Li cer vecinului amănunte. Mi se spune că de unde zilnic și vineri seara se folosește Hevra Gab, sîmbății și de sărbători, dimineața, serviciul religios se face în sinagoga a doua a orașului, păstrată cu aceeași grijă gospodărească. Aflu și alte amănunte religioase: corul este o formație care se instruieste sub conducerea „maiestruului” (cum i se spune cu colegială admirație) pensionar; aron-kodesh de la intrare, e din sinagoga ce a existat în urmă cu ani. Totul vorbește aici de o sfîntă dăruire, de la albul lăcerelor specific cîmpulungene pe care calci,

de la lustrul ușilor și ferestrelor parcă acum implinit de mina unei gospodine harnice, pînă la pasiunea cu care își se vorbește de Casa Domnului, casa noastră!

Este o lege nescrisă a ospetiei ca plecînd de la o gazdă grijulie, măcar numele să i-l reții intru binecuvîntată pomenire. Prietenii cîmpulungeni de-o oră-două își-au ușurat și această dulce trudă. Pentru că despărțindu-te de ei, ceea ce te stăpînește nu e un șir de nume, ci aleasa lor preocupare, ce face din toți, unul. Gazda ta de vineri seară, călătorule, se numește Comunitarea evreilor din Cîmpulung Moldovenesc.

G. BRUCMAIER
Suceava

DECESSE

În perioada 26 august—10 septembrie 1972, în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumate următoarele persoane:

Rosner Blima (78 ani), Splaiul Independenței 3—5; Sandolovici David (79), str. Galați 8; Schapira Rebecca (78), str. Arh. Mandrea 8; Wolfsohn Dan (75), Aleea Lotrioră 2; Chimmel Estera (71), Crisantelelor, Bloc Z 8; Brănișteanu Mihaela (48), Mintuleasa 22; Gross Nicolae (54), Petronilor 12 (Craiova); Schefler Zissu, Cezar Boliac 14; Cohn Perla (81), Ghenadie Petrescu 65; Opișan Iancu Ștefan (53), Calotești 4; Rosen Haim Leizer (67) Bul. Coșbuc 100; Goldstein Maria (52), Cal. Griviței 156; Goldenberg Natan (65), Sf. Apostoli 70 B; Siefert Lina (87), str. Abrud 135; Grosu Marcus (79), Valeriu Braniște 23; Grünberg Phoebus (71), str. Chopin 21.

Alchimia și Cabala

Alchimia — această străbunică naivă a chimiei moderne — a fascinat veacuri de-a rândul mințea omenirii. Teul ei era fantastic, în înțelesul elementar al cuvintului: de a oăsi posibilitatea transformării metalelor obișnuite în aur cu ajutorul pietrei filozofale și a reținut în aur ajutorul elixirului vieții. Ideea posibilității transmutației elementelor a apărut în orientul antic și s-a răspândit în evul mediu printre popoarele Europei. A fost o credință mistică, ea a dus la o activitate misterioasă și nu de mirare că adepții ei s-au hrănit cu idei absoțse, pe care le căutau în scrieri tainice. În acest fel, nu e de mirare că pe drumul căutărilor s-au întâlnit cu Cabala, (literar; transmitere, tradiție) curentul mistic apărut în evul mediu în sirul iudaismului. Deși în mod obiectiv e vorba de două tendințe diferite, aparent au existat pe parcursul istoriei unele zone de contact, slabe interferențe.

În literatura ebraică există puține dovezi că ar fi existat vreo legătură între vechii evrei și alchimie. Nici un alchimist nu a lăsat vreo însemnare în limba ebraică și totuși aproape nu există lucrare mai importantă despre alchimie care să nu vorbească despre evrei, despre tradiția și preceptele lor în acest meșteșug.

În schimb, sursele neevreiești sînt mai categorice. Istoricul grec Zosimos, de pildă, arată că evreii au aflat secretul „meșteșugului sfînt” adică obținerea elixirului vieții și a pietrei filozofale de la meșterii din Mikram și că au răspuns știința alchimiei în toată lumea. Vechi manuscrise grecești atribuie lui Moșe o serie de lucrări de magie și alchimie. De fapt, e vorba de o confuzie, autorul lucrărilor menționate referindu-se, probabil, la Moșe din Alexandria, un cunoscut alchimist. Oricum, pare să fie vorba de scrierile unui evreu, deoarece ele reflectă credințele evreiești și indicii ale monoteismului evreiesc.

Alchimistii evului mediu, descurajați că nu puteau combina piatra filozofală prin mijloace naturale, au sperat să o obțină prin ajutorul lui Dumnezeu, care dezvăluie secretul său numai celui credincios. Ei au vorbit în lucrările lor despre existența unei legături foarte strînse între alchimie, Biblie și profeți, imaginându-și că patriarhii, profeții și regiul lui Israel ar fi deținut secretul pietrei filozofale.

Pe la sfîrșitul secolului al XVI-lea, alchimistul Gerhard Dorn afirma că intruc secret al alchimiei este cuprins în versetul: „Dumnezeu a creat firmamentul” (Gen. 1, 7), iar Michael Maier, medicul lui Rudolf al II-lea, considera că baza alchi-

miei se află în versetul: „Duhul lui Dumnezeu se afla deasupra apelor” (Gen. 1, 2), „apele” fiind mercurul. O atenție deosebită se acordă lui Mehetabel, fiica lui Matred, fiica lui Mezahab (Gen. 36, 39). Numele de Me Zahab (ape de aur) era interpretat ca o aluzie că purtătorul lui știa să facă aur potabil, iar Mehetabel le amintea de cuvîntul grecesc metabole (preschimbare).

Un alt argument invocat de alchimisti era longevitatea patriarhilor. Primii oameni menționați în Biblie nu ar fi trăit atât de mult — susțineau ei — dacă nu ar fi făcut uz de elixirul vieții. De asemenea, susțineau că „Abraham era foarte bogat în vite, argint și aur” (Gen. 13, 2) deoarece cunoștea secretele alchimiei. Toți patriarhii, ca și Iehuda, ar fi purtat asupra lor piatra filozofală. Regele David era considerat un alchimist priceput, pentru că numai așa ar fi putut strînge „O sută de mii de talanți de aur și argint de un milion de talanți” pentru construirea templului Domnului. Această presupunere era sprijinită și de faptul că David a lăsat moștenire fiului său Solomon milu im avnei puk („pietre de onix și tot felul de nestemate”). Solomon ar fi aflat secretul pietrei filozofale de la tatăl său, de aceea a putut să aducă „aur și argint în Ierusalim de erau ca pietrele” (II, Cron 1, 15). Piatra prețioasă pe care regina din Saba i-a dăruit-o lui Solomon nu era altceva decît piatra filozofală, pe care o moștenise de la primul ei soț Sman, un mare înțelept nabatean. Intenția reginei din Saba a fost de a pune la încercare înțelepciunea lui Solomon, care cunoșcînd secretul, a recunoscut imediat piatra. Profetul Eliahu este deseori menționat de alchimisti neevrei.

În evul mediu, alchimia era strînse legată de Cabala. Idei cabalistice conține și vechiul manuscris despre alchimie al lui Marcu din secolul al XI-lea, intitulat Labirintul lui Solomon. Alchimistul Paracelsus afirma că cunoașterea Cabalei este o premiză indispensabilă pentru studierea alchimiei. Pe aceasta își sprijinea teoria sa despre crearea unui homunculus, a unui golem cu ajutorul alchimiei. Cînd, la începutul secolului al XVII-lea, alchimia a luat o turnură mistică-religioasă, prestigiul și influența Cabalei au crescut și mai mult. Printre neevrei, alchimia și Cabala au devenit sinonime. Firește că această identificare este lipsită de temel. Sfera și sistemul de simboluri ale Cabalei și ale alchimiei sînt total diferite, în pofida unor asemănări neînsemnate. Este adevărat că între cele două domenii atât de diferite există unele interferențe

superficiale. Ele se explică fie prin aceea că alchimistii au rețut în sensul lor câteva metafore și imagini din Cabala, fie prin aceea că unii cabaliști au fost influențați de căutările și experiențele alchimistilor din evul mediu. Așa, teza din Cabala: „Privind fix soarele și forța sa, fîrîna se modifică și se transformă în aur” corespunde cu teoria alchimistilor că metalele cresc ca plantele, dar în timp ce plantele se compun din apă și fîrînă, metalele se compun din sulf și mercur: căldura razelor de soare pătrunde prin pămînt și se combină cu aceste elemente pentru a forma aurul, metalul soarelui. Ideile alchimiste se întrezăresc și în următorul proverb din Zohar: „...Cînd argintul atinge stadiul optim, se transformă în aur”. Potrivit părerilor alchimistilor, și arama are facultatea de a se transforma direct în aur, fără să mai treacă prin stadiul intermediar al argintului. Mercurul nu este inclus în lista metalelor de către Zohar, pentru că era considerat un acid. Dar cabalistul Haim Vital, care în tînerțe s-a interesat de alchimie, îl include printre metale, iar Abraham ben Mordehai Azulai, citindu-l pe Vital, în cartea sa Heseh le Avraham, afirmă că cele șapte metale corespund celor șapte sefirot (grade de emanație divină). Mercurul era considerat drept elementul de bază al pietrei filozofale.

Influența Cabalei asupra alchimiei a fost mai mare decît aceea a alchimiei asupra Cabalei, mai ales după ce aceasta din urmă a cunoscut o largă răspîndire în cercurile neevreiești prin intermediul lui Pico della Mirandola, Reuchlin, Galatinus și alții. Knorr von Rosenroth, un alchimist din secolul al XVII-lea, avînd reale cunoștințe despre Cabala a scris în anul 1677 Cabala denudată, carte care conține traduceri din Zohar și lungi citate din lucrarea Eș Mezarêf, în care se exprimă relațiile dintre metale și Sefirot. Autorul citează din lucrarea unui alchimist evreu Mordehai, probabil fiul lui Leone Modena, care a transformat plumbul în argint și a pierit în cursul experienței.

Numărul evreilor care s-au ocupat cu alchimia este destul de mic. Concluzia la care De Pauw a ajuns acum 150 de ani că evreii ar fi creatorii alchimiei este inexactă. Alchimia nu a fost o știință sau un meșteșug evreiesc.

Maimonide, care cunoștea unele lucrări de alchimie, le considera drept o absurditate. Iehuda ben Solomon ha-Kohen ibn Matka, afirmă în enciclopedia sa Midraš Hohma, că alchimia este vorbărie goală, iar Simeon ben Zerah Diran, în cartea sa Magen Avot spune că alchimia „este o eroare; mulți se lasă atrași de ea și își pierd viața fără nici un rezultat”.

V. R.

MEZUZA

„Scrie-le (cuvintele Domnului) pe ușorii casei tale și pe porțile tale” (Deut. VI, 9).

Prin circumcizie, țîțit și tefilin, credinciosul Torei poartă pe corpul și pe hainele sale semnele prin care își exprimă dragostea pentru D-zeu. și care, la nevoie, îi amintesc obligațiile sale; mezuza îi aduce aminte de ele ori de cite ori iese din casă sau cînd intră; ea e un simbol că acolo domnește teama față de D-zeu. După cum spunea Maimonide „ea evocă unitatea Numelui sfînt și dragostea noastră pentru el. Credinciosul și va deștepta din toropeala sa și din îngăduința față de deșertăciunile observate. El va ști cum să prefișiască cunoașterea „Stîncii eterne”. El își va reveni în fire și va merge pe drumul drept”.

„Acela care își pune tefilin pe frunte și pe braț, care își pune țîțit la vestminte și își fixează mezuza la ușă, este asigurat împotriva păcatului, căci „sfoara pusă în trei nu se rupe de grabă” (Ecl. IV, 12), (Menahot 43 b).

Mezuza este un mic sul de pergament, fixat pe ușorul drept al ușii de intrare a casei și a camerelor de locuit. Ea este pusă oblic, la treimea superioară a ușii. Printr-o deschizătură, făcînd în învelișul sulului se citește cuvîntul Sadai, scris pe dosul pergamentului, care pe față cuprinde textul Deuteronomului, capitolul VI, 4 și 89 și capitolul XI, 13 și 21:

„Ascultă, Israele, Domnul este D-zeul nostru. Domnul este unul”. (VI 4). „Scrie-le pe ușorul casei tale și pe porțile tale” (VI, 9). „Și dacă veți fi ascultînd poruncile mele pe care vi le poruncesc astăzi, ca să iubiți pe Domnul D-zeul vostru și să-l cinstiți, din toată inima voastră și din tot sufletul vostru” (XI, 13). „Ca zilele vieții voastre și ale fiilor voștri să dăinuiască pe pămîntul vostru care s-a jurat. Domnul să-l dea pămîntului voștri, atît cît să cereți deasupra pămîntului” (XI, 21).

Tefilin sau filacterele (cuvînt grecesc, care înseamnă a păstra, a proteja) ca și mezuza nu au valoare de talisman. S-ar putea în mod greșit interpreta astfel, din cauza unui obicei, avînd desigur la origine o superstiție, dar lipsit de vreo semnificație religioasă, de a agăța la gitul unei persoane, indiferent de sex, o mezuza în miniatură.

CE E HASKAMA?

Practica editorială cunoaște și azi procedeul referatului, prin care unul sau mai mulți autori — de incontestabil prestigiu și competență — recomandă tipărirea cărții prezentate editurii. Cam în același fel deurgeau lucrurile și în cazul lucrărilor religioase ebraice, mai cu seamă de la răspîndirea tiparului. Respectivul referat, de fapt o recomandare, e cunoscut sub denumirea ebraică *haskama*.

Inițial, aprobarea — *haskama* cuprîndea doar părerea favorabilă pe care un rabin sau erudit o exprima ca o recomandare a unei cărți scrise în limba ebraică. Ea este de dată mai recentă, căci nici Biblia, nici Talmudul nu pomenesc de ea.

Cu timpul, aceste *haskamot*, care la început cuprîndeau o recomandare elogiasă a lucrării pentru a atrage atenția coreligionarilor asupra ei, au căpătat o importanță deosebită pentru apărarea dreptului de autor, cit și pentru împiedicarea apariției în texte a unor formulări sau expresii nepotrivite.

Un exemplu de *haskama* urmînd doar prezentarea elogiasă a lucrării respective este aceea scrisă de Iehuda Messer Leon la cartea lui Iacob Landau *Agur*, apărută la Neapole în anul 1487, cu următorul conținut: „Am examinat lucrarea ce mi-a fost supusă de către venerabilul Iacob Landau, care sub titlul „*Agur*” prezintă o colecție de legi privind ritualul de fiecare zi și de sîrbători, cu tot ceea ce este permis sau interzis să se facă și cu tot ce e legat de el. Este o lucrare care prezintă într-o formă plăcută obiceiurile și îndatoririle credincioșilor, precum și decizii luate în legătură cu ele de către erudiți. De aceea mi-am pus semnătura sub aceste „picături de miere”, sub aceste cuvinte frumoase”.

Alt exemplu de *haskama* întîlnim la prima carte din domeniul *Haskalei* scrisă de un rabin din România, cartea *Pnei Moșe* a rabinului Moșe ben Pinhas din Foșcani. În *Haskama* pe care a semnat-o

rabinul din Brody, Efraim Zalman Margulies o caracterizează drept „O operă minunată pentru înțelegerea codului *Even Ezer*”.

O recomandare urmînd apărarea dreptului de autor însoțește cartea lui Elijah Levita *Bahur*, reeditată la Roma în anul 1518. Ea începe cu o apreciere asupra valorii cărții, insistă asupra cheltuielilor făcute cu tipărirea și amenință cu excomunicarea pe oricine ar cîntea să retipărească cartea în următorii zece ani. De atunci, amenințarea cu excomunicarea a devenit o formulă obișnuită în recomandările unor rabini iluștri. Ele urmăreau să asigure autorului sau editorului drepturile asupra cărții pe o perioadă de cinci, zece sau cincisprezece ani.

Alte categorii de recomandări-aprobări a apărut la mijlocul secolului al XVI-lea, cînd Talmudul și alte cărți evreiești au fost obiectul unor intense persecuții. În iunie 1554 (21 Tamuz 5314), o consfățuire a rabiniilor italieni, ținută la Ferrara, prezidată de rabinul Meir Katzenellenbogen din Padua, a hotărît ca nici o carte evreiască să nu apară în Italia fără aprobarea prealabilă a trei rabini și a președintelui unei obști și că oricine va cumpăra o carte tipărită fără asemenea aprobare să plătească o amendă de 25 scudi de aur, care urma să se verse la fondul pentru săraci. Prin aceasta se urmărea controlarea manuscriselor și eliminarea unor expresii care ar fi putut jigni pe cei de alte credințe. De atunci, conducerea comunităților și rabini au fost investiți cu dreptul de a acorda sau de a refuza autorizații de tipărire a cărților ebraice.

Paragraful 12 al rezoluției sinodului rabinic care a avut loc la Frankfurt în anul 1603 a interzis, de asemenea, publicarea vreunei cărți oriunde în Germania, fără autorizația a trei rabini. Hotărîri asemănătoare au luat și comunitățile evreiești din Amsterdam și din Praga.

În pofida acestor măsuri, obiceiul de a cere *Haskama* pentru o nouă carte de la rabin sau de la obște nu a fost întotdeauna respectat. Astfel, în ciuda rezoluției de la Ferrara, *Sefer ha-Emunot* a lui Șem Tov ben Șem Tov a apărut în 1557 fără nici o *haskama*; la fel ediția princeps al „Comentariilor la Pentateuh” a lui Menahem Zion ben Meir, apărută la Cremona, în anul 1559.

Mai tîrziu, începînd din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, după frămîntările provocate de apariția falsului Mesia Sabetai Zwi, puține cărți au apărut fără a avea o *haskama* rabinică. Evreii pioși nici nu citeau vreo carte lipsită de *haskama*. Cînd Moses Mendelssohn a publicat traducerea *Pentateuhului* fără o asemenea aprobare în multe locuri ea a fost interzisă de rabini.

Unii rabini mai precauți evitau pe cit posibil să acorde asemenea licențe pentru lucrări noi. Astfel, în secolul al XVII-lea, rabini din orașele poloneze au hotărît să le acorde numai în cazuri excepționale.

Cum aprobările erau deseori cerute de autori care colindau lumea și care își cîștigau pîinea de pe urma publicării cărților lor, multe lucrări posedau zece, douăsprezece și chiar mai multe aprobări ale rabiniilor din diversele localități prin care autorul trecuse. Aceste *haskamot* reprezintă o sursă valoroasă pentru istoria comunităților evreiești. Mulți rabini și președinți de comunități ne sînt cunoscuți numai datorită acestor recomandări apărute în fruntea diferitelor cărți.

Moritz Pinner a fost primul care a întocmit un catalog cu numele semnatarilor de *haskamot* pe manuscrise și publicații, identificînd 389 de semnături. După el au mai studiat aceste *haskamot* Zukermann de la Biblioteca Seminarului din Brezlaw și Mayer Rost de la Biblioteca Rosenthal. Acesta din urmă a menționat în lucrarea sa numele, locul, ziua, luna și anul acordării fiecărei aprobări.

A. B.

Memoriile unui septuagenar

de Sașa Pană

ZIARELE nu îmi mai ascundeau secrete. Prin 1912, când împlineam 10 ani, citeam cu nesăț în *Dimineața* felurite întimplări din lume. Mă impresionase scufundarea, la prima cursă, a marelui și elegantului transatlantic Titanic, în urma ciocnirii cu un aisberg la sud de Terra Nova. Fugeam după atlas, căutam locul pe hartă. Citeam despre cele 500 de persoane care, în așteptarea morții, întonau împreună cu orchestra imnul religios „Mai aproape de tine, Doamne!”

Dar prădiciunile la drumul mare ale lui Pantelimon? Apoi, cum N. D. Cocea, stătuse cu el de vorbă și îl hotărâse să se lase de haiducie. Pagini întregi, un adevărat roman, acele reportaje. Și numeroase poezie.

Într-o zi, tata a adus niște note muzicale scrise de mină. Copiașe bucată la plutonierul ajutor al capelmistrului muzicii regimentului. Se numea „Titanic-vals” și era foarte la modă. Mama mi lăsa la cînta la pian; uneori, tata lua vioara din cuiul unde spînzura cu arculus lunecos sub strune, și o acompania. Pentru mine era tot ce poate fi mai extraordinar: tata, cel veșnic sever, preocupat de bolnavi sau cîntînd reviste medicale, să cînte la vioară, să oțeze și chiar să greșească uneori o notă...

De sărbătorile de toamnă — anul nou și ziua iertării păcatelor — pe la 10 dimineața, mă duceam să văd pe bunici la sinagogă. (Părinții nu erau credincioși). Era cea mai săracăoasă casă de rugăciune, numită „a cizmarilor”, cu intrarea pe o uliță bolovănoasă, și locuită de oameni nevoiași. Eram îmbrăcat în haine noi, ca din cutie. Întîi intram la femei. Acolo, lectoră era bunica, — mama tatei. Mutăr, cum îi spuneam bunicii din partea mamei, mă lăuda și mă prezenta vecinilor de rugăciune. Apoi se urca pe banchetă și print-o ferăstrucă rotundă care era deasupra capului, îl anunța pe bunici. El mă chema într-o pauză de la citania cărților sfinte, să vin și la ei, la bărbăți. Încurajam clădirea pînă ajungeam la intrarea care dădea în încăperea plină cu pupitre unde se aflau numai bărbăți. Toți aveau pe cap o iarmucă, adică o tichiută neagră, lustruită, de atlas sau de... vechime. Eu vroiam să mă descopăr, dar eram oprit. Bunicul mă urca pe un scaun și mă invita să recit o poezie. Ceea ce primeam cu plăcere. Recitam Peșea Curcanelor sau Rugămintea din urmă. La plecare (se terminase pauza), bunicul îmi dădea cîțiva gologani să-mi cumpăr cofeturi.

EXISTĂ LA ADOLESCENȚĂ elevi care să nu fi înființat societăți culturale, literare manifestări? Sau să nu participe la atare manifestări? Sau să nu organizeze baluri și serbări în scop de binefacere, pentru ajutorarea bătrînilor din azil, sau pentru sporirea fondului necesar procurării de cărți la biblioteca de împrumut? Pe vremea mea... — cînd scrii amintiri, e greu să eviți situarea în acest mod a întîmplărilor — nu au existat decît cu microscopice excepții. Cercul cultural din care am fost invitat să fac parte, a luat ființă în februarie 1919 și s-a numit „Nachum Sokolow”. Primul lui președinte a fost un tînră avocat, cu o cultură temeinică și cu un remarcabil dar al vorbirii. Era și frumos, și prezentabil, Carol Segal. Secretar, un coleg de clasă, Marcovici (peste ani, gazetarul Marcovici-Mureș), care — sub pseudonimul Cronicarul Jijiei — colaborase la revista pe care o scriam (de mină), *Prietenul clasei a VI-a*. Am asistat la ședințe lungi și dezbateri furtunoase, atît la votarea statutului, cît și la alegerea membrilor comitetului. Reuniunile se anunțau prin adrese tipărite (cu numeroase greșeli de zărtire): secretarul Cercului era cumnat cu fiica mai mare a librăruului-tipograf Nină Fainar. Am fost ales bibliotecar. Din cărțile Bibliotecii de împrumut *Lumina*, care atunci și-a înecat existența, am ales peste 50 de cărți și le-am donat noii bibliotecă. Recitesc, cu inerentul zîmbet, adresa redactată cu acel priel, prin care invitam să se contribuie „cu orice fel de cărți, fie prin numerar, la clădirea frumoasei opere culturale întreprinsă de noi”. Regătesc în arhiva mea — de colecționar — și revăd felurite cîntănte, adrese și mă învîluie o tristete, cîntînd aștepta nume, azi doar umbre: Zelfer, Barșnicu, Șepcaru, frații Polac, Weiner-ii, Făgădău... Despre mulți alții nu mai știu nimic. Imaginea fetelor din comitet s-a șters cu totul. Cine era Clairette M.? Dar Cecilia? Clara Taingiu mai trăiește? Tre-

buie să aibă nepoți de vîrsta ei de atunci. Cîte unii își mai plimbă trupul pe această vale, care nu e chiar a plîngerii: dr. Al. Terescu, avocatul Osias Rapaport... Nu uit nici participarea la altă societate, „Dezvoltarea”. Era de binefacere. Aici eram doar cotizant și 1 vot la adunările generale.

Șezători, reuniuni artistice organizam adesea, — erau printre noi elemente talentate în mînuirea arculusului sau declamarea poeziilor „În jurul unui divorț” sau „Regina Ostrogoților”.

NU AM LOCUIT decît o lună la doamna Briefer, pe strada Epureanu. Dar amintire mi-a lăsat un reumatism la genunchiul stîng, care m-a sîcîit mulți ani. Dumeamea camerei era plafonul unei pivnițe. Asta am aflat după ce plătisem chiria. Era o cameră tristă, cu draperii grele, de plus verde spălăcit la ferestre. Aceste hamide, depozite de praf, trebuiau ferite de cea mai ușoară atingere. În casă era trist; în curte mă mîngliau valuri-valuri, adieri grețoase de la resturile alimentare ce putezau în lada de gunoi de lîngă poartă. Vinerea, se adăuga decolorul zborul fulgilor găinilor sacrificate ritual pentru tradiționala supă de a doua zi. În curte se adunau otenii cu cobilițele bine aprovizionate, să-și reorganizeze marfa. Strigătele lor erau pentru locatari ceea ce e goarna la cazarmă.

Leușteanu, leușteanu
Verde cum este oțeanu!

Chiob, chiob, chiob
Chiooooo!

Asta însemna că are de vînzare cîrbuni. Îmi amintesc și altă chemare îmbietoare, auzită într-un sfîrșit de primăvară:

Cireșele, cireșele
De la sinul dragei mele!

Dar să mă întorc în cameră. Patul era imens — să te pierzi în el — iar perna un pușior pipiriu. Din plapuma roșie ieșeau ghemoatoace de cîlț sur. Masa ovală, cu tăblia roasă ca de pelagăr și cu infirmitate la unul din cele trei picioare. Într-o oală veche de bucătărie, o lampă cu petrol ca un bust. Firma electrică încă nu ajunsese pe Epureanu. Cine ar mai recunoaște-o azi, cînd pe tăblița din colț scrie Haiducul Bujor? Cîteva atunți parcă nici nu erau strădă. Cîteva maidane, depozite de gunoi și de obiecte casnice reformate, în care dulăi scurmaru zi și noapte. Maidanele erau despărțite prin scînduri bătute în bufumaci strîmbi, putezi. Case? Cîteva bojdeuce. Poate că tristețea mi-o sporise lectura în acele zile a unei cărți de aforisme ale lui Schopenhauer. De unde și ideile obsesive de inutilitatea vieții, de zădărnicia actelor acestei gîngăni care e omul. A urmat un schimb de scrisori cu admirabilul meu prieten Jean Eftimescu; replicele lui, argumentele tezei contrare au fost infuzii tonice.

Împreună cu un văr care urma și el la Matei Basarab, am pornit în căutarea unei gazde comune. Am intrat în prima curte unde un anunț ne informa: „Închiriez cameră mobilată la două persoane”. Proprietărea ne-a spus un preț care nouă ni s-a părut mare. Sumele acestea îmi reducea din cota pe care o alocasem la capitolul reviste, cărți, spectacole, iar colegului, din investițiile la table și țigări. S-a încins următorul (neuitat) dialog:

— Și de unde, mă rog, veniți dumneavoastră?

— Din Dorohoi, i-am răspuns în cor. Femeia a avut o ușoară tresărare.

— Din Dorohoi?... atunci se schimbă treaba. Acolo era pe vremuri un elev straniu de silitor. Auzeam vorbindu-se de el la noi în casă, că și eu sînt de fel din Dorohoi. Avea o mamă care îi cerea să-i plătească, din bănuții ce cîștiga dînd lecții copiilor de boieri, gazul din lampă. Și dacă băiatul nu avea cei 5—10 bani, el își pregătea lecțiile la lumina lunii. Și-a fost cel mai bun elev din școală. Era un cap! Și ce tărie... Am auzit că a ajuns doctor mare, dar nu mai știu pe unde o fi... Cîte v-aș mai putea povesti... (Oftă, făcu o pauză și adăugă:) Uite ce, băieți, pentru că sînteți din Dorohoi, poate că veți semăna și voi cu el. Am să vă iau cu o sută de lei mai puțin.

Am simțit cum lacrimi îmi înecă gît-lejul, i-am făcut semn vărului meu să tacă, iar proprietăreași i-am cerut răgaz „să chibzuim”. Am plecat în pas precipitat și colegul, ajungîndu-mă din urmă, foarte mirat, mă certă:

SAȘA PANĂ

Cum am putea crede că Sașa Pană, care, în literatura română s-a integrat dorinței de reînnoire și cutezanței adolescenței, a împlinit de curînd frumoasa vîrstă a psalmistului? Oricît de incredibil, faptul s-a întîmplat totuși a avea, de vreme ce a fost condamnat ca atare în principalele publicații literare care i-au consacrat cu acest prilej frumoase articole omagiale; de Uniunea Scriitorilor care, prin președintele ei, Zaharia Stancu, l-a felicitat călduros.

Ne place sau nu, trebuie așadar să ne împăcăm cu gîndul că Sașa Pană, adolescentul care practică „sadismul adevăratului”, păstrîndu-și nealterat entuziasmul, îndreaga îndrăzneală de a se angaja donquichotește într-o luptă pe care pușini, foarte pușini o înțeleg la început, intacte, iar și și puterea de muncă și capacitatea de dîruire și nevoia prieteniei, e totuși septuagenar. Un septuagenar puțin obișnuit e adevărat, un septuagenar totuși. Că așa stau lucrurile o dovedește și împrejurarea că a trecut la redactarea memoriilor, că a simțit, imperioasă, necesitatea de a-și întocmi un prim bilanț al activității sale. O astfel de necesitate sufletească se resimte de obicei cînd ai în urma ta un trecut bogat. Și Sașa Pană are un astfel de trecut. O astfel de scriere e a vîrșii împlinirilor. Și Sașa Pană trăiește satisfacția împlinirilor. Închind, însă, prin această carte sub tipar acum — Născut în '02 — un prim bilanț, autorul ei nu înțelege să-și abandoneze postul, să treacă în rezervă. E, în continuare, activ și tot atît de febril ca pe vremuri, scriind versuri și proză, traducînd cu sîrg, editînd singurînsc opere capitale pentru înțelegerea unor scriitori, intervenînd prompt și totdeauna oportun pentru elucidarea unor chestiuni de istorie literară, fîmîndu-se la curent cu tot ce e nou și interesant în literatură, refuzîndu-se oricîrei închistări.

Viitorul poet s-a născut în Dorohoiul care i-a dăruit literaturii române și pe un Ion Călugăru și pe B. Fundoianu, prieteni de altfel, iar mai tîrziu, a propiați colaboratori ai săi. A văzut lumina zilei în casa doctorului Bender, care se bucura în orășel de un prestigiu atît de mare, încît, atunci cînd în anii prigoanei s-a stîns, hiteriștii nu au autorizat, de teama unei manifestații, înhumarea sa, care s-a săvîrșit clandestin, cu pericole și complicități, la o oră înaintată a nopții. Căci doctorul Bender nu gonea, asemenea unora dintre colegii săi, după pacienții bogați cu boli imaginare, ci alerga să curme sau să aline suferința celor în nevoie. Și

— De ce nu i-ai spus? Dacă ar fi aflat că tu ești fiul aceluia elev, ne lăsa la jumătate.

Lacrimile m-au podidit de-a binelea. Totul se pretrece foarte neașteptat. În memorie, ca într-un film cu acceleratoare, îmi defilau cîte le aflasem despre copilăria și tinerețea chinuții a tatălui meu. Totdeauna de la oameni străini, în frînturi, niciodată din gura tatei, nici a mamei.

Nu am mai revenit acolo. Ne-am mutat tot prin acel cartier, ca să fiu aproape de liceu, în strada Mămulari, — singur — la o familie Briefer. Acolo am locuit pînă la finele anului școlar. Simbătă seara eram poezie de gazdă, să fiu al patrulea la pocher. Se juca la miză mică și eu pierdeam cu regularitate cîțiva lei, pentru că partenerii mei erau membrii familiei și, din cei trei, rămînea în joc numai acela care avea cartea cea mai bună. Funcționa un fel de telegraf cu virful ghetelor.

MINUNATE AMINTIRI mi-a lăsat frecventarea Universității populare evreiești. Cursurile se țineau seara, într-o clasă a școlii primare Iacob și Carolina Löbel, pe strada Mircea Vodă. Privesc cu drag legitimațiile de frecventare. Director era

scotea, din banii săi, o revistă de popularizare a cunoștințelor medicale, pe care singur o scria, singur o corecta și cu ajutorul familiei o expedia. Aici, în casa părintelui său, a medicului evreu Bender, a deprins viitorul poet și dragostea de carte și iubirea de aproape. Două din virfulurile esențiale ale celor crescuți în cultul Torei. Și tot aici, curajul de a-și asuma o răspundere, tîria de a înfrunta prejudecățile îndrăcinate, de a se dăruie unei cauze nobile.

Căci, angajîndu-se în mișcarea avangardistă, al cărui animator și organizator, iar mai tîrziu istoric și arhivar, avea să devină, Sașa Pană era convins că împlineste un rost: că slujește o năzuință iscată din sila pentru o lume slută, beteagă, convenții numai și prejudecăți și minciună; pentru o literatură amenințată să se transforme într-o manufactură de produs zorzoane și betete și zaharicale strident colorate. Tînea spre o reînnoire și schimbare. Și era gata să jertfească aceste nobile cauze totuși: energia și timpul său, pînă și solda de medic militar, multumindu-se să se hrănească, zece din cele treizeci de zile ale lunii, cu pine și ridichi numai și cu cîte un iaurt luat la celebra lăpărie de pe Bărăție, a bunului său prieten și tovarăș de luptă, Gh. Dinu (Ștefan Roll).

Altminteri, n-ar fi putut scoate publicația Unu. Iar Unu al cărui prim număr a apărut, de necrezut! chiar în Dorohoi, e marca creației a lui Sașa Pană. Căci, ducînd un necruțat război împotriva impostorilor și industriașilor literari de tot soiul, împotriva tuturor celor înrobiiți clișeeilor și schemelor, împotriva tuturor tabieturilor și comodităților de gîndire, echipa de la Unu a onorat, spre deosebire de avangardisti de aiurea, toate valorile reale. Mai mult. Unu a militat pentru a impune valori nesecotite, dacă nu chiar batjocorite. Cînd nimeni în țară nu-l prețuia pe Brăncuși, Unu a luptat pentru a-și convinge cititorii de geniul marelui sculptor. La Unu și-a publicat Priveliștile sale, Fundoianu, aflat atunci în străinătate. Tot aici a colaborat intens Ilarie Voronca și Ștefan Roll. Unu l-a apreciat pe Geo Bogza. Acestui cerc îi aparținea pictoria de celebritate mondială Victor Brauner și Herold. Și tot în această publicație a debutat autorul Declarației patetice, al Cînticului fîgănești și al Laudelor, Miron Radu Paraschivescu. Lui Sașa Pană i se datorște publicarea integrală, pentru întia oară, a manuscriselor lui Urmuz.

Sașa Pană este înainte de toate, un mare generos, practicînd și întrefîindul cultul prieteniei, cum pușini sînt în stare s-o facă. Trînd jumătate din viața sa datorită obligațiilor profesionale, în tren (în tren citea și în tren scria, și în tren medita), Sașa Pană se repezea anume la Roman, numai ca să ușureze suferințele prietenului său M. Blecher și a-i salva o pagină de manuscris. Casa lui, de pe strada Dogari 36 a fost totdeauna deschisă celor care au bătuț la ușa ei. Iar în anii prigoanei răsiale, cînd proprietarul ei rămăsese fără slujbă, și încropise un cabinet medical, firma medicului era un mod de a induce în eroare autoritățile. Sașa Pană rămăsese fidel sieși, un revoltat dorînd schimbarea, înnoirea. Numai că-și schimbase armele și tactica.

După Eliberare a condus revista Orizont, la care colaborau vechii săi tovarăș de vis. Și alții noi, necunoscuți atunci, azi nume prestigioase. La formarea cărora Sașa Pană are o contribuție însemnată. A reintrat în armata Republicii pe care o visase cîndva și la îndălțarea căreia și-a adus aportul. Și a continuat să scrie. Și să-și pună biblioteca sa, unde află cărți și colecții rare la dispoziția oricui.

Adolescentul Sașa Pană a împlinit frumoasa vîrstă a psalmistului. Dăruieț fie-i, spre binele literaturii, spre bucuria tuturor prietenilor săi, vîrsta patriarhilor!

EUGEN LUCA

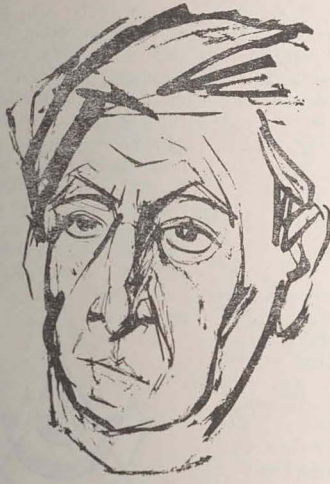
omul de bogată cultură Henry Steinberg, viitorul librar care a știut să inoculeze celor care treceau pragul librăriei Hasefer dragostea pentru cartea bună și nu oriunde de găsit. Am urmat prelegerile critice de literatură română predate de profesorul Henric Sanielevici, cursul de Istoria civilizației expus de filozoful I. Brucăr (în a cărui revistă *Lumea evreie*, pe care o citeam de două ori pe lună, semnau Barbu Lăzăreanu, B. Nemțeanu, Axelrad, Jacob Gropper, Virgiliu Moscovici, B. Fundoianu, un foarte tînră și înzestrat traducător al lui Heine, Marcel Breslicsa — (viitorul M. Breslașu) — și alții. Mă înscriesem și la un curs de științe aplicate, la altul de ebraică; dar chip să le cuprînd pe toate nu era. Începusem să studiez și limba engleză. Profesor era un tînră și apreciat traducător al sonetelor lui Shakespeare, S. Marcus.

De neuitat mi-au rămas prelegerile-causerii de marți seara ale lui Barbu Lăzăreanu. El înnoada frazele cu istețime și oferea surprize delicioase în meandrele parantezelor și ale digresivunilor. Totul tincturat cu un umor de cea mai aleasă extracție.

I. PELTZ

CUNUNIA CEA MARE

I. Peltz, văzut de fiica sa, Tia.

Bătuse toată noaptea un vînt năprasnic. În poiaza lui octombrie, se părea că iarna vine mai devreme ca nicicînd în cetate.
Către amiază, însă, stihțiile se potoliră și orașul se trezi la viață. Multe case aveau ferestre deschise. Pluteau miresme în vîzduh, toată ulița se agita.

— Aha, își zise Moîșe Hart, zugravul, se cunoaște că mîine e *Simhat Tora*. Cînd sărbătorim cununia noastră cu *Sfînta învîțătură*.

Au dreptate oamenii să fie veseli. S-ar cuveni să fie și el. Acum, cînd e pregătit să meargă la mica sinagogă din strada Mămulari — acolo unde a mers și taică-su, picat la o vîrstă fragedă din Botoșanii lui scumpi, unde, aidoma tuturor, va purta și el surulire sfințe, va fi chemat la Tora, va...

Își întrerupse brusC gîndul, ochii lui privese la Herșală, întins în pat. Are obrazul galben, ușor brăzdat. Și nici săisprezece ani n-a împlinit.

La ooperativă, meșterul lui de echipă l-a întrebāt ieri:
— Ce-i cu tine, Moîșe, de ce ești atît de mahmur?
— Ce să fie? Copilul!
— Tot bolnav?
— Tot!

Herș are ceva la piept. A fost într-o seară de vară la șosea, s-a încălzit, a transpirat, a băut apă de la gheată — și de atînci — iată, sînt aproape patru luni — Herșală e suferînd.

Dar acum, de *Simhat Tora*, Moîșe e sigur cǎ bǎiatul lui — mezinul — se va însănătoși. E sigur! Va fi și el prezent la sinagogă, aidoma celorlalți doi feciori ai săi.

— Așa-i Herșală? Mîine mergem să ne bucurăm, ca în fiecare an, — ce zici?
Bolnavul zîmbește și dintr-o dată fața i se luminează.

— Mergem, tată, zice, mă simt mai bine.
Se ridică în coate și cu o voce din ce în ce mai limpede:
— Mă simt chiar bine.

Moîșe își privește feciorul și i se pare cǎ, printr-un miracol, au fost înlăturate bezele și soarele a pătruns pretutîndeni, dînd strălucire și căldură casei și inimii.

— Așa-i, Herșală, cǎ te simți iar în stare să cobori din pat și să vii la sinagogă?
— Am și coborît, — poftim, zice bǎiatul și, cît ai clipi din ochi, se îmbracă și se plimbă prin cameră.

Poftim, se ceartă Moîșe, de ce mă bîntuie tristețea, cînd feciorul meu e iar în picioare?
Dar — ce s-a întîmplat?
Herșală a desprins din perete fotografia ei — a nevستی-si, a sfinței sale Sara, moartă într-o primăvară muiată toată în parfumul liliacului, în acel neuitat Lag Baomer.

— Mama, șoptește Herșală.
— Da, sǎraca, prea de vreme s-a dus.
Apoi:
— Herșală, azi vom fi veseli, — e *Simhat Tora*.

Bǎiatul tresare, a revenit din vis. Sărută portretul mamei și-l fixează iar în perete.

— Da, tată. Și, subit, încălzit lăuntric de o lumină:
— Azi nu se cuvîne să fim triști! Ai dreptate, tată.

La sinagogă, Moîșe, zugravul, e foarte iubit.

Cînd, de sărbători, vine în lăcașul sînt cu cei trei feciori ai săi, mai toți enoriași, în cap cu bǎtrînul Leizer, îi zîmbesc și-l întrebă de sănătate, de *parnușă*, de cîte și mai cîte.

El le mulțumește, mișcat mai ales de atenția pe care i-o dovedește bǎtrînul Leizer, despre care lumea știe cǎ e un adevîc cunoscător al Talmudului și chiar al Cabellei.

— Îmi pare bine cǎ-l vǎd pe Herșală sǎnătos. Îi spune Leizer și-i stringe mîna bǎiatului.

Serviciul divin începe și Herșală închide ochii, trăind clipe din copilărie.

Aici, aici a venit cu taică-su și cu cei doi frați ai săi cînd împlinise cinci ani.

Fratele mai mare, Samuel, l-a învățat, odată cu alfabetul românesc și cel ebraic. A prins repede învățătura și a trecut la *himîș*. Din cînd în cînd îl asculta și bǎtrînul Leizer, care nu-și ascundea mirarea pentru istețimea sa. Îi punea întrebări de tot felul și Leizer spunea adesea: Talmudul ne spune cǎ „multe învățăm de la dascălii noștri, mai multe de la egalii noștri, dar cele mai multe de la elevii noștri!“
Și Leizer e elevul meu, încheia el, zîmbind cu subînțele.

— Ce-i cu tine, Herșală, dormi?
Bǎiatul deschide ochii.
— Nu, tată, am fost puțin plecat.
Zugravul arcuiește ochii a mirare.

— Plecat? Ce tot vorbești? Unde ai fost plecat?
— În trecut... în anii copilăriei... Dar am revenit.

— Foarte bine, uite, acu — acu' te cheamă la Tora. azi toți sîntem chemați la Tora. Și copiii — băieții mici — sînt chemați la Tora.
— Da, da, știu...
...Bǎtrînul Leizer — care e *Cohen* — a terminat binecuvîntarea. Cantorul a terminat și el *Vaihi binosia huron*; se scot surulire Torei. În chivot se așază, cu gîrije, o luminare aprinsă.

— Și — marea bucurie — se citește, sub un baldachin, rugăciunea *Husin-Bereisid*.

— Toti, șoptește Moîșe fiilor săi, s-au cununat cu Tora.

— Și trebuie, se auzi glasul bǎtrînului Leizer, sǎ fim mîndri de o asemenea miereasă — și s-o merităm.
Enoriașii încep să danseze. Dansatorul cel mai violent e Hună, ceaușul. Are un ochi mai mare decît celălalt și e uscățiv și bārbcos. El susține cǎ învățații noștri nu trebuiau să afirme cǎ numai de Purim putem bea pe îndestulate. Se poate — susține el — bea oricînd, dar mai ales de *Simhat Tora*. De aceea cîte un bǎtrîn l-a numit *apikoires*.

Moîșe cicnește paharul de vin cu frunțaiși gospodari ai sinagogii și cu feciorii săi.
Intră și el cu ai săi în horă.
Cei doi feciori mai vîrstnici dansează cu toată convîngerea. Au băut și ei un pahar mai mult și sînt veseli. Numai Herșale se străduiește să-și îndepărteze gîndurile. Horărit, tocmai azi n-are nici un sens — nu se cade — să fi îngîndurat. Cîteodată, la vîrsta lui de 16 ani, se întrebă de ce tocmai maică-sa a murit atît de devreme?
Bǎtrînul Leizer care vine din cînd în cînd acasă la ei — a prețuit-o mult.
— O femeie — o sfință, avea obiceiul să spună.

Odată, își aduce amînte Herșală, bǎtrînul întrefînindu-se cu taică-su, i-a spus:

— O legendă talmudică susține cǎ dacǎ lumea există, asta se datorează prezenței în sînul ei a 36 de *lomăd-vuvnici*, adică de oameni *drepti*. Viața lor e atît de curată, conduita lor atît de minunată, încît Dumnezeu, de dragul lor, îngăduie existența lumii. Nu știu dacǎ cei 36 de *drepti* sînt, toți, bărbați. Dacǎ printre ei este și o femeie — atînci ea este soția ta, Moîșe!

Și o asemenea femeie sǎ moară la o vîrstă cînd avea încă înaintea ei o viață!
Cîteodată, Herșală se revoltă împotriva unei asemenea nedreptăți. Dar tot Leizer, cǎruia i-a împărtășit supărarea sa, l-a liniștit:

— Nu se cuvîne să fi supărat. În Talmud — în tratatul *Avot* — se spune cǎ meritul cel mai de preț al omului este capacitatea de a-și stăpîni mînia. Omul sǎ se supere greu și sǎ se împace ușor. Talmudul mai spune cǎ „acela e viteaz care-și poate învinge mînia“.

„În curte s-au adunat cîteva de toate vîrstele. Mai fiecare purta, plin de mîndrie un steguleț. O pădure de stegulețe au copleșit curțica sinagogii.

— Te-a chemat la Tora? se auzea cîte un glășcior.

— Bine-nteles!
Într-adevăr, după citirea pericopei *Ve-zos habruhu* pînă la *Ivegavoso shehukim*, toți bărbații și toți copiii au fost chemați la Tora.

A ieșit în curte și Herșală cu frații săi. E un spectacol care se repetă din an în an și familia lui Moîșe are printre pǎrinții micuțului rude și prieteni.

Președintele sinagogii e un bǎrbat în puterea vîrstei, cu un obraz palid și cu ochii albaștri-verzi, jucăuși. El împarte copiilor mere și prăjituri. Se încinge din nou hora. Credincioșii poartă în brațe sfințele surului ale Torei și marea cununie continuă, în exclamațiile vesеле ale mulțimii. Ceaușul e neobosit. A golit pahar după pahar și dansează cu un elan sporit.

De unde atîta energie la un om destul de vîrstnic? se întrebă cîte un enoriaș. Dar își amintește repede cǎ tot așa de viteaz s-a arătat Hună și anul trecut, și acum trei și acum cinci ani.

Așezat pe o bancă, Nuhâm Gold — *Cu-poz*, cum i se zice, pentru cǎ o viață întregă a fost vînzător la o prăvălie de stămberi din Hanul cu tei de altădată, privește la copii, urmărește joaca lor și ochii i se umplu de lacrimi.

Nuhâm Gold își propune de fiecare *Simhat Tora* să fie vesel aidoma tuturor celorlalți drept-credincioși. Intocmai ca ei, în Sărbătoarea Torei poartă și el surulire sfințe, făcînd înconjurînt altarului și se străduiește să-și înlătore tristețea.

Cînd se citește unui *mire* al *învîțăturii* (*Hatan Tora*) capitolul final al Scripturii și apoi unui *Hatan Bereșit* (mire al începutului) primele versete din Biblie și cei doi miri trec sub baldachin, Nuhâm Gold — dar numai atînci — își descrețește fruntea inobilată de o lumină care i se revărsă în suflet.

Altmînteri, Nuhâm, trecut de 70 de ani, nu poate uita cǎ într-un *Simhat Tora*, acolo în lagărul de peste Bug, naziștii i-au omorît tatăl și frații.

Șezînd acum pe banca din curțica sinagogii, el a zburat deodată cu mîntea în cumplita noapte a toamnei lui '43.

Cu genunchii sub bȃrbie, șezînd chinuit pe rogojina zdrențuită, Nuhâm nu putea dormi. Simon, fratele său mai mic, moțăia de-a-n picioarele. Alături, ghemuit, tatăl lor trăgea să moară. Erau cîteva sute de internați în lagărul de dincolo de Bug, adunați de naziști de prin toate ghetourile, muncitori, zileri, funcționari, meseriași, medici, profesori, unii obșrînd de prin orașele mari ale României, alții de prin țirgurile obscure — o parte de pe melea-gurile Ungariei și ale Poloniei. Erau de toate vîrstele, de la țăncul lipit încă de sînul mamei pînă la moșneagul care trecuse de optzeci de ani.

Pe Nuhâm Gold, pe Simon și pe bǎtrînul lor tată i-au transportat întîi la Moghilev. Au apucat toamnele întunecate ale zilelor de muncă istovitoare, sub comanda ofițerilor și ispravnicilor de toată mîna care biciuiau fețe supte, spinării încovoiate, trupuri subrede. Gemetele și suspinele nu izbuteau în afară, ele se iscau și rămîneau în țarc, neauzite, neștiute de lumea cealaltă, liberă. Întunericul acelor zile părea de neînving, suferința pornea din vȃzduh, din pământ, de unde nu te așteptai. Pe întreaga suprafață a Planetei se încrustase, adînc, urma pașilor însingerați, pereții adunaseră și păstraseră pentru de-a pururi vaietele înmormîntătorilor de vii, întregul lagăr murea cu fiecare nou lot de

osîndiții aduși acolo în fapt de zi sau la spartul nopții și învia cu fiecare cîntec. Se cînta. În șoaptă, mai totdeauna cu lacrimi, se cînta în dulce limbă românească sau în fierbîntele idiș, în dirzul grai maghiar sau în ruseasca plină de culorae.

Pură luai în primire de nemți. Feldwebelul, după figura lui rotundă de mic burghез, bărbierit cu îngrijire și îmbrăcat cu oarecare eleganță, putea fi luat drept un prăvăliaș oarecare sau un pașnic voiajor comercial șters, banal. Fusesse mutat „disciplinar“ de la Dachau în lagărul acesta de peste Bug. Dacǎ vreun alt gradat neamț îl întreba ce anume a făcut de a fost mutat acolo, el răspundea, plictisit, ridicînd din umeri:
— Eh! Am călcat o rață!

Și rîdea șagur, făcînd o gropiță în obrazu-i grăsun. Totul în figura sa era de catifea. Numai ochii îi luceau prea tare, luciu nefiresc, inuman... Numără grupul de două ori, fixînd stăruitor pe fiecare în parte.

— Cine are asupra sa bani, se adresă el internaților, bijuterii, alimente, le depune aici! Și arătă un cearșef imens întins pe suprafața platoului în fața cǎruia se aflau. Veți fi îndrumați la muncă. Nimeni nu se eschivează. Cine va căuta să fugă, va fi spînzurat! Cine nu-și va face tainul zilnic, va fi spînzurat! Cine nu va fi disciplinat, va fi spînzurat! Și acum, pentru început, puțină distracție!

Le porunci să ridice brațele și să stea așa cu ele. El, între timp, își aprindea cîte o țigară, se plimba, discuta cu soldații în subordine și zîmbea.

Bǎtrînul gîfîia sub căutătura de gheată tă pozînt, apoi, învins lăsa întîi o mină și curînd a doua să-i cadă de-a lungul trupului istovit. Feldwebelul îl zări. Se apropie de bǎtrîn și o bucată de vreme nu făcu altceva decît să-l privească.

Bǎtrînul gîfîie sub căutătura de gheată a neamțului. Ar fi vrut să ridice, din nou, brațele, dar nu izbutea: erau parcă mcar-te.

— Așa? mirri Karl, biine!
Și cǎtre soldați:
— Copii, țineți minte ce v-am învățat?
Doi gălăgani sîngerii la față se apropiară de Feldwebel.

— Da, da! făcūr ei. Ca la Dachau!
— Ca la Dachau! încuviință Karl.
Arătă, mișcînd scurt capul, spre Gold.
— Ce mai așteptați?

Bǎtrînul fu legat, pachet, cu o frînghie groasă și întins cu fața în sus, pe pămînt. Mîinile îi erau alinate de-a lungul corpului, picioarele bine strînse, astfel încît nu putea face nici o mișcare.

Cu un fel de ac, anume construit, (ca la Dachau), Feldwebelul îl sili pe bǎtrîn să scoată limba. Apoi, pe același ton calm, ordonă soldaților:
— Ștergeți-vă tălpile!

Gălăganii se repezără și fiecare își trecu talpa cîzimelor pe limba bǎtrînului.

— Ca la Dachau! repetă mecanic Feldwebelul.

Limba bǎtrînului se umflase și se înegrise.
Purtat pe brațe de Nuhâm, omul fu întins pe rogojina din gærul care le slujea drept „locuință“. Limba atîrna grea și întreg trupu-i era cutremurat de fiori.

...Și acum Nuhâm își privea prin întuneric pǎrintele muribund, ascultînd urletele viscolului. În aceeași zi — în plin *Simhat Tora*, bǎtrînul trecu pe tărîmul celăalt...
— Ce-i cu dumneata, reb Nuhâm?

Cineva îi lovi ușor pe umăr.
Nuhâm ridică privirea — de unde, din ce mari departări venea privirea lui? — și-l văzu pe bǎtrînul Leizer. Zîmbi.

— De fiecare *Simhat Tora* te năpădesc amintirile, știu! Da! Da! într-o asemenea sărbătoare nu se cade să te lași copleșit de ele. Și dumneata, reb Nuhâm, știm asta cu toții, ești un înțelept. Și un înțelept, scrie undeva, în Talmud, este mai mare decît un rege. Și acum (vocea lui Leizer deveni șoaptă) să-ți spun ceva de care sînt sigur: bǎtrînul dumitale și frații dumitale ucîși de naziști sînt în rai. Nici o îndoială, reb Nuhâm — sau poate, nu crezi?

Copiii, cu stegulețele în mînă, au început alt cîntec. Zgomotul iscat de glasul argintiu, l-a trezit de-a binelea pe Nuhâm.

Reb Leizer, spuse el, să știu cǎ în nici un *Simhat Tora* nu mai vreau să fiu trist.

— Te cred.
Copiii au terminat cîntecul. Împreună cu pǎrinții părăsesc sinagoga.

Din înaltul tȃriilor coborî deodată peste curtea sinagogii, peste ulița Mămulariilor, peste întregul oraș, o dulce-tomnatică liniște de catifea.

STIRI

תורת

RABINII DIN S.U.A.

Potrivit datelor cuprinse în „American Jewish Year Book” (Anuarul evreilor din America), în S.U.A. există azi circa 3 000 rabini care deservesc o colectivitate de peste cinci milioane evrei. Ei sînt afiliați la următoarele organizații rabinice: Consiliul rabinic al Americii, Uniunea rabinilor ortodoksi din S.U.A. și Canada, Alianța rabinică din America, Adunarea rabinică, Conferința centrală a rabinilor americani.

Numai în orașul New-York, cea mai mare colectivitate evreiască din S.U.A., există peste 700 de rabini.

COPIII DIN TEREZIN

Săptămînalul cehoslovac „Tvorba” a reproduș un desen al pictorului Leo Haas, intitulat „Transport special de copii în ghetoul din Terezin”, însoțit de următoarea explicație: „Desenul pe care-l prezentăm, a fixat pe imagine un transport special: este vorba de copii bolnavi, aduși aici de la un alt lagăr de concentrare. Aici, ei au fost tratați și îngrijiți prin muncă voluntară. După însănătoșire, atît copiii cît și personalul medical au fost deportați la Auschwitz. Însănătoșiți, ei au fost trimiși în camera de gazare”.

O NOUĂ TRADUCERE DIN ȘIRTA

În editura Yale University Press a apărut cartea lui Iehuda Goldin „Cintecul mării”. Profesorul Iehuda Goldin de la universitatea Yale a îmbogățit colecția materialelor midrașice existente în limba engleză cu o nouă traducere și un comentariu amănunțit a Șirtei, secțiunea din *Mehilla* care se ocupă de *Șirat Haym*. Este o lucrare valoroasă, atît în ce privește munca de traducere cît și comentariile. „Traducerea nu numai că este clară dar conține și calitățile poetice ale originalului, care este în esență un poem închinat explorării diferitelor sensuri ale cuvintelor. De pildă se vorbește acolo despre sufletul mării, despre sufletul terebințului, despre sufletul cerului... Cartea profesorului Goldin nu este numai un comentariu al Șirtei, ci chiar o continuare a ei” afirmă un critic american.

O VECHIE COMUNITATE EVREIASCĂ

Orașul Holesov din Cehoslovacia sărbătorește 700 de ani de existență. În acest oraș a existat o veche comunitate evreiască. Printre monumentele istorice ale orașului se numără o sinagogă din anul 1650, acum restaurată și transformată în muzeu evreiesc, precum și un vechi cimetir în care se află mormintul eruditului rabin Sabetai ben Meir Kohen, decedat în anul 1663.

ALTE AMINTIRI DESPRE AUSCHWITZ

În editura W. H. Allen din Londra a apărut romanul lui K. Tzernik „Star eternal” (Steaua eternă), cuprinzînd amintiri de la Auschwitz.

CASTANUL ANNEI FRANK

Locatarii din vecinătatea casei în care a trăit ascunsă Anne Frank între anii 1942—1944, au înaintat o petiție primarului orașului Amsterdam, prin care cer înlăturarea unui zid de cărămidă recent construit în apropierea acelei case. Acest zid periclitează existența unui castan de 200 de ani pe care Anne Frank l-a descris adesea în memoriile sale. Zeci de mii de oameni vizitează anual aceste locuri și privesc cu melancolie copacul care îi inspira fețiței-martir speranțe. Casa Annei Frank a devenit loc de întîlnire a tineretului, în spiritul înțelegerii internaționale și interconfesionale.

ÎN MEMORIA LUI JEAN DEFFAUGT

În orașul Annemasse (Franța) s-a dezvelit o stelă în memoria lui Jean Deffaugt, fostul primar al orașului, care în anul 1944 a salvat un grup de 27 copii evrei între 4 și 16 ani. Grupul a fost surprins pe punctul de a trece frontiera spre Elveția și închis în închisoarea „Prison de Pax”. După multe insistențe, Deffaugt a obținut de la șeful Gestapo-ului eliberarea copiilor între 4 și 11 ani. Șase băieți și cinci fete între 11 și 16 ani au rămas închiși la Pax pînă ce, după alte rugămînturi, insistențe și amenințări, aceștia din urmă au fost

predați primăriei, contra unei chitanțe: „Recunosc că mi s-au livrat azi 15 tineri evrei și mă oblig a-i inapoia la prima rechiziție”. Jean Deffaugt a fost evidențiat și cu medalia „celor drepti” instituită de Iad Vașem.

ANNE FRANK LA BARCELONA

La teatrul Romea din Barcelona se prezintă acum „Jurnalul Annei Frank”. José Luis Alonzo, traducătorul versiunii spaniole a acestei piese, scrie următoarele: „Dacă într-adevăr una din marile sarcini ale teatrului este de a transforma omul și de a-l face mai bun, ne bucurăm că se prezintă din nou pe o scenă „Jurnalul Annei Frank”. Dorim să se realizeze cele spuse de criticul italian, care după premiera acestei piese la Roma, a declarat: „Plecăm de la acest spectacol cu dorința infinită de a face bine”.

BIJUTERIILE DE LA NEUENGAMME

Centrul internațional de cercetări de la Arolsen Kassel se află în posesia a 4 000 de obiecte — ceasuri, inele, cercei și alte bijuterii — ale foștilor deținuți din lagărul de concentrare Neuengamme. Ele le-au fost luate la sosirea în lagăr și păstrate în așa-zisele invelişuri pentru efecte, pe care erau însemnate numele, data nașterii și numărul de înregistrare în lagăr al deținutului. Pînă acum, numai în 400 de cazuri obiectele au putut fi restituite posesorilor sau urmașilor lor.

Lagărul de concentrare de la Neuengamme (lingă Hamburg) a fost creat în decembrie 1938 ca anexă a lagărului Sachsenhausen. În anul 1940 el a devenit un lagăr de concentrare independent.

DATINI DIN GALANTA

Comunitatea din Galanta (Cehoslovacia) are tradiții proprii ce se păstrează și în zilele noastre. Astfel, la începutul lunii Adar, bărbații comunității se duc în pelerinaj la mormintul rabinului Eleasar Paschkus, cel care a întemeiat în localitate Hevra Șas. Tot în luna Adar, în ziua cînd se comemorează nașterea și moartea lui Moșe Rabenu, membri ai *Hevra Kadisei* vizitează dimineața pe toți coreligionarii, unde sînt așteptați cu mese întinse și gustări. Această tradiție își are povestea ei: în anul 1839 a izbucnit o epidemie printre copiii comunității. Evreii din Galanta au cerut atunci sfatul și ajutorul marelui erudit din vremea aceea, rabinul

Hatam Sofer din Bratislava, care i-a întrebat dacă nu a neglijat cumva vrco datină. Reîntorși la Galanta, credincioșii au reinstaurat acest obicei — așa cum i-a sfătuit gaonul — și de atunci îl respectă cu sfințenie.

Anul acesta, la comemorarea morții lui Moșe și a celorlalți conducători ai vieții evreiești, a fost pomenit și șef-rabinul Moscovei, Jehuda Leib Levin, săvîrșit din viață anul trecut.

MEMORIAL TEREZIN

Supraviețuitorii ghetoului și lagărului de concentrare Terezin sînt pe cale de a termina și inaugura cea ce eș numesc un monument viu închinat memoriei miilor de deținuți care au murit la Terezin sau în lagărele unde au fost deportați de acolo. Monumentul constă dintr-o construcție cuprinzînd o bibliotecă, un club și cîteva camere de recreiere, construită la kibutul Givat Haim din Israel. Noua construcție va fi legată cu monumentul propriu-zis, reprezentînd o construcție cu 12 laturi, o copie a ghetoului din Terezin. Mozaicul din fața monumentului evocă străzile ghetoului.

Constructorul acestui monument, arhitectul Albin Glaser este el însuși un supraviețuitor al lagărului; la fel și președintele Asociației pentru comemorarea martirilor de la Terezin, d. Zeev Shek. D. Shek este în posesia unei liste complete a tuturor deținuților de la Terezin, cu locul în care s-au născut și în care au murit. Această listă, împreună cu restul arhivei de la Terezin va fi expusă în clădirea-monument care va deveni un loc de pelerinaj.

DOCUMENTE DIN PERIOADA NAZISMULUI

Colecția de documente a Institutului Yad Vașem din Ierusalim s-a îmbogățit recent cu două mape semnificative din perioada nazistă. Prima cuprinde o colecție completă a ziarului de tristă amintire „Der Stürmer”, una din cele mai incendiare foi de instigare antisemită. A doua mapă cuprinde fișele deservențelor de cult care în anul 1939, sfîdînd interdicția autorităților naziste, continuau pe ascuns să-și îndeplinească misiunea.

Ambele mape provin din arhivele secrete ale celui de al treilea Reich.

CĂRȚI NOI

În editura Twayne Publishers, New-York a apărut, în versiune engleză, cartea Halinei Birenbaum „Speranța

moare cea din urmă” pe baza unei documentări personale asupra teroarelor naziste. Cartea a fost scrisă în limba polonă și a fost tradusă în engleză de David Welsh.

„Cum a fost posibil?” de Ludwig Rosenthal, apărută în traducere engleză în editura Berkeley, California, prezintă istoria evreilor din Germania, din timpurile cele mai îndepărtate pînă la cucerirea puterii de către nașiți.

ISTORIA ÎN MEDALII

Muzeul Ashmolean din Oxford a primit în dar o medalie de argint reprezentînd pe Menase ben Israel, eruditul evreu de origine sefardă din secolul al XVII-lea care s-a adresat lui Cromwell, cu cererea de a permite, reînnoirea evreilor în Anglia. Medalia face parte din colecția de 120 de piese reprezentînd „Istoria poporului evreu în metal”. Pînă acum, istoria a fost înregistrată în diferite forme: pe tăblițe de lut, pe suluri de papyrus și pergament, în cărți. Pentru realizarea acestei noi forme de prezentare a istoriei evreilor, s-a apelat la un grup de istorici eminenți care au constituit un comitet sub conducerea lui Cecil Roth. Aceștia au selectat subiectele cu cea mai mare grijă pentru autenticitatea istorică, iar desenatorii și sculptorii de seamă au fost însărcinați cu realizarea lor. Această istorie de 4 000 de ani, cuprinsă în 120 de medalii va include descrierea țării sfinte, de la primii profeți pînă la timpurile actuale.

TREI ÎNELE VERITABILE

În editura Claudius Verlag-München a apărut, în traducere germană, cartea scriitorului danez Poul Borchenius „Sub semnul celor trei inele”. Autorul se ocupă de Spania medievală, unde au conviețuit un timp pașnic cele trei mari religii ale lumii: creștinismul, iudaismul și islamismul. După cum se știe, în „Nathan înțeleptul” Lessing compară cele trei mari religii monoteiste cu trei inele de aur, toate veritabile. O idee ecumenistă mai actuală azi ca oricînd.

ILOCUL UNDE S-A NĂSCUT POETUL IONA

Arheologii israelieni au stabilit că Kirbat Zar, din apropiere de Nazaret, este vechiul Gat-Hefer, locul de naștere al profetului Iona. Tradiția afirmă că într-o peșteră din apropiere a locuit mult timp profetul Iona.

מענטשן אין צייטן פון אומענטשער עכקייט

דער אינזשינער דומיטרו ניקאלאו פון בוקארעשט, מאטאר קאמפעאני-נאם 10, האט געשריבן אין אונזער צייטשריפט, וועגן היסטאריע פון דער עכקייט פון די לעבנסארטן פאר אלע און האט אונדז צוגעשיקט א בריוו אין וועלעך ער טיילט אונדז מיט א פאקס וועלעך ער האט אלץ "בייגעוויינט" אין וויל מיט די דרוקע שורות — טיילט אונדז אינזשינער ניקאלאו — געוויינט אין צענטראלונג וואס האט פאר-קריסטן און אפילו א קליינעם טייל פון קלער, אין נישט באטיטלט געווארן און אין נישט געגעבן א גענען בידי אויף געקלערטע מוחות.

איר האבט באנוצט די אינזשינער ניקאלאו אין דער אפמאכער פון א הארעקער אויפמאכער פון זיין זיידע פון פרוי, פרוי, האב איר אויסגעהערט די דערמאנונג פון איינעם וואס האט וויר-דיק געטריבן קריסטלעכער רעליגיע. ער האט פאר מיר דערמאנט די פירונג פון נישט-לעבן פאר קירקווא, וואס איז געשטארבן דעם 17-טן נאָוועמבער 1971, אין עלטער פון 84 יאָר.

דאָס איז דער מענטש!

אבסאָלוצענט פון יאסער טעאָלאָגישן פאקולטעט, דאָקטאָר אין פילאָזאָפיע פון ליפטיקער אוניווערסיטעט, האט דער גייסטלעכער קיר-קוואַ צענטראל און דער קלינישער לאטארי פון דער קלאַע וויקסאָרע-נאם און דאן אין קלאַסער פאַפּא טאטו פון געפערליכער-דאָס האט זיין נאמען ביי-נראַכע.

מען וואָלט נאָך געקאָנט עפעס צוגעבן: ער איז גע-ווען א מענטש מיט אן אויסגעוויינלעכער נשמה. אידיאָליש און האָט געהאָט אין גרויסע לידינשאַפּט: ער האָט ליב געהאַט דעם חנוּכּ ער איז געווען א נוסעם דאָס מענטש, א נוסעם מרדכי. — קוראזש! וועסטו זיין! וועסטו זיך הורכשענאָן!

ער פלעג זאָגן די רייד מיט אזא איבערצייגונג, אז זיי פלעגן זיך אה תמיד איינפלאַצן אין די הערצער פון די וואָס זענען געקומען ביי אים בעסן אן עצה. זיי פלעגן קלונגען ממש ווי א "כאפעל". ער פלעגט זיין זאָגן מיט אזא אויפמאָרעם אז זיי פלעגן זיך ווי פאר-כישוף און זיך גיבן, אָדער צוריקגיבן צופרוי!

ער האָט געברוּוּט ווי א וולקאן! אין נישט געפונען זיך קיין ר. ער איז תמיד געווען דאָרט וווּ מ'האַט בא-דארפט העלפן. א מענטש מיט א פילוי-טיקער גרינסלעכער בילדונג, האָט ער געדינט די דרו-קעריי און דעם פארלאַג "פּענסענא דארורליאַר" (דער פלעגט פון מתנת) וווּ ער פלעגט פון רוקן רעקלע-ניענע ברשורן און אויך די ווענטלעכע צייטשריפט, אָד-פּאַרזאָיאַט, וואָס פלעגט געוויינלעך האָבן דעם לייט-ארטיקל געהאטעט פון נישט-לעבן קירקווא.

אין זיין פרוי, זי האָט זיך קיינמאָל נישט באַפאַנגט אז מען רעדט שוירט זי, וויפּל מען זאָל זי נישט האָבן געשטערט.

פאטריארך, מיט א מעכטיקער שטים האָט ער אויסגעשיינט: — וואָס ווילט איר פון, ברודער? וויאזוי קאָנט איר לאָזן די מענטשן אה הפקר פארן טויט? זיי זענען אויך מענטשן ווי מיר, זיי ליידן אויך פונקט ווי מיר! באנייט נישט אועלעכע זינד וואָס גאָט וועט איר קיינמאָל נישט מוחל זיין!

אין שפיל נעוואָרן, אָבער אין שוין קעלער האָט זיך געלאָזט הערן: — איר דער נייטלעכער קירקווא פון זלאטארי!

די ווערטער זענען געגאנגען פון מויל צו מויל. די ביליאנעס האָבן זיך בארויט. נאָך דעם ווי האָט באַמ-בארדירן האָט זיך אָנגע-שטעלט, ארויסגערוקן פון שוין-קעלער האָב איר אָנגע-קוקט דאָס פנים פון נישט-לעבן קירקווא: זיין פנים האָט געשיינט מיט דער טיין פון מעיש-טויט!

איר וואָלט געווען גל-לעד — פארעדיקט איז זיך מיטשעמובער — ווען איר טיילט מיט אייערע ליינער די טאט פון נישט-לעבן קירקווא מיר, פון איר דער זיידע זענען ניקאלד נאָכצו קומען זיין פארלאנג.

אלץ איז אזוי פשוט!

מיר וואָלטן נאָך געקאָנט צוגעבן א, "פּרש": אָבער נישט וויל מיר ווילן אום-באדינגט, "דערקלערן" די מענטשלעכע געפילן פון דער משפחה ניקאלאו, נאָך ווילט מיר ווילן דערנאָכער ריכטיג: זייער ווייניג איז נישט ווייט פון דער ווייניג פון נישטלעכע נאלא-האלאק-טיאָן מיט וועלעך זיי האָבן אָנגעהאלטן פריינטלעכע בא-זענען. און דער נייטלעכער נאלאקטיאָן פלעגט, ווי בא-ווסט, נישט אָנהאלטן קיין פריינטלעכע באציגען ווי נאָך מיט מענטשן צו וועלעכע ער האָט געוילט א בייע נייטליקע קר בה טאפּט.

נאָך דער נישטעניש אין שוין-קעלער, האָט זיך דער אינזשינער ניקאלאו באפריי-דעט אה זיין נאָגין לעבן מיטן נייטלעכע קירקווא, וועלע-כער האָט געהערט צו די נאָעפסטע פריינט פון נאלא נאלאקטיאָן. ווי פשוט ווייזט זיך אונדז אויס אָפּ די גע-קייט פון שוין-קעלער האָט זיך אויסגעשטעלט א הויכע פיגור, גלייך ווי א סאָסע, אין שווארצע לאנגע קליידער, מיט א ווייטער באַרד פון א

מאָרום מירקו

און עפליכע העברעישע בר-א-הוי, איז תכר געווען א הוי פון הכנסת ארמים, ווירד נישט באדערפטיקע האָבן בא-קומען די און שפיי. זייער פזירה האָט אריי-געבראכט דעם פרויער אין הארץ פון א פארביטערונג, ער, וואָס האָט געמוסטיג א וועלט מיט מענטשן, האָט זיך אליין נישט געקאָנט מוטיקן. ער, וואָס האָט געברייט א וועלט מיט מענטשן, איז נאָר אליין נישט געקאָנט טרייסטן. ער האָט איבערגעלאָזט פיר בראיער יורשים: צוויי לע-רעניג, א בארימט, אונ-ווערטיקע-פראַעסאָ, אונ-קירקווא, פון דער אָנקאַל-נישער קאשערע פון קלוזש. דער נייטלעכער האט נאָך עפעס וועלעך בירזישע אייניקע ווערט. אפאָלגא-טיק, "עמענטקו אלס פו-דאנגא", "הימזישע רופן" (דרוט-1935), "די עוואנגעלעזע אויסגעשייטשט פאר אלע" (1940) א.א.ע. האָט איר אָנגעטרובן א ראָמאַן, "דער אָרן חנוּכּט": צוויי וינטלעכע לאָזן זיך גיין איה בער דער וועלט און עס גע-לונגט זי צו איבערצייגן אלע מלוכה-שעפן צו שייסן א וואַפּענשאַפּט און אה 25 יאָר. ווען עס פאדרייט די צייט און געוויסע מלוכה-שעפן ווילן זיך צוריקגעבען צו זייערע מלחמות, שבעלן זיי פעסט, מיט שטוינג, אז די וועלט האָט זיך אָפּגעוויינט, אז די מלחמה און נישט אויב-א-דינגט נויטיק, אז די מענטש-הויט קאָן אויסזען, אפלו בעפער, איר אָן מלחמה. וועלנדיק פארשטיין אויך די אנדערע רעליגיעס, פלעגט דער נייטלעכער קירקווא ליינען רעגלמעסיק פארטי-דענע קולט-פובליקאציעס, צווישן וועלעכע איר אינ-דער, "צייטשריפט", אף ווע-לעכער ער איז געזען אונט-נייט. איר האָט און זיין הויז געפונען אונדזערע וועלט-ל"ב

הלל הזקן און זיין עניוּות

צוויי מענטשן זענען אסאָך געגאנגען אין א געווען, אז דער וואָס איז וועט זיך איינגיבן צו דענכיגען הילל, יענער באקומט דערפאר פיר הונדערט גולדן. זאָגט איינער פון זיי: "איר זעט זיך אונטער לאָזט ער זיך באַרד גיין צו הילל'ס הויז, שפעלט זיך אָפּ ביי דער טיר און רופט אויס: —

היי, וווּ איז הילל? הילל וווּ איז? הילל האָט זיך גראָד דעפיל געזען און לכבוד שבת — ס'איז געווען פריי-טאָג. — הילל ער זיך איין און נייט גענעם ארויס אקען: —

זון מיינער — פרעגט אים הילל — וואָס פארלאנגסטו? איר ווילט ביי דיר עפעס פרעגן — ענפערט יענער.

— פרעגט מייין זון, פרעג. — זאָג מיר: פארוואָס זענען די קעפּ ביי די בבליאנעס קיינלעכדיק?

— זון מיינער, ענפערט אים הילל — א וויכטיקע פראגע האָסטו געפרעגט. ס'איז דערפאר וואָס זיי האָבן נישט קיין געזעע הייבאמען. נייט דער מענטש אונטען און קומט אין א ווילע ארום צוריק.

היי, וווּ איז הילל? הילל וווּ איז? הילל זיך הילל ווידער איין און נייט צו אים ווידער ארויס.

— זון מיינער, וואָס פארלאנגסטו? — איר האָב ווידער געפרעגט צו פרעגן. — פרעגט מייין זון, פרעג!

— פארוואָס איינטיגער, זענען די אויגן ביי די תרבות'דיגע ליינען? — זון מיינער — ענפערט הילל — א ווידער וויכטיקע פראגע האָט געשטעלט — ס'איז דערפאר ווייל זיי וווינען צווישן די זאמין.

נייט דער מענטש אונטען און רופט אין א ווילע ארום ווידער צוריק.

היי, וווּ איז הילל? הילל וווּ איז? הילל זיך הילל ווידער איין און נייט צו אים ווידער ארויס.

— זון מיינער, וואָס פארלאנגסטו? — איר האָב ווידער געפרעגט צו פרעגן. — פרעגט מייין זון, פרעג!

— פארוואָס, למשל, זענען די פיס ביי א אפרי-קאנער פרייטיק?

— זון מיינער, א ווידער וויכטיקע פראגע האָסטו געפרעגט — ס'איז דערפאר ווייל זיי וווינען צווישן די זומפן.

זענען זיי ווילל ווידער אונדז אויף נעלאסן, רופט זיך אָן דער מענטש: — איינפליכער האָט איר דיר נאָך און נאָך צו פרעגן, איר האָב אָבער מורא, וואָס נישט ביי ווערן.

הילל זיך הלל איין און וועגט זיך פאר אים אנזייער.

וואָס די האָס פאר א שאַל-ת — זאָגט ער אים — מענטשן פרעגן. — די ביזעס עס — זאָגט יענער — דער הילל וואָס מען רופט אים נשיא? — יאָ.

— אויב אויף — זאָגט יענער — זאָלן אועלעכע ווי די שיפער אונטען ביי זיך. — זון מיינער, פארוואָס? — ווייל איר האָב דויר דיר אָנגעוויירן נאָע פיר הונדערט גולדן. — זע-נישע פון היינט אָן זיי פארוויכטיקער. ס'איז כדאי די וואָס פארלירן איינמאָל אין נאָב-אמאָל פיר הונדערט גולדן און. הילל זאָל נישט בייז ווערן.

צייטג-שניפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

סוכות — דער יום-טוב פון אונדזער פרייד

פון רב הכולל דר. דוד משה וויזן

פאר דעם באגריף פון פרייד פארמאגט לשון-קודש אזא שלל פון אויסדרוקן וואָס איז נישט צו באגעגענען און קיין שום אנדערער שפראך. יעדעס איינע פון די ווערטער, דרייסיג אָיס אן אנדערן ניואנס פון אַס דעם קאָמפּלעקסן מענטשלעכן פּיל.

די פרייד קאָן זיין א נאָכעלע און קאָן זיין א נידערערעכטיקע, זי קאָן אײַר זיין דער-צויעריש און דערהויבן. דער מענטש קאָן זיך פרייען ווען ער האָט אויסגעפירט זיינע א צונויטש און אײַר רעמלט ווען ער איז ארויס פון אן אומנליק. דאָס געפיל פון פרייד קאָן אײַם באהערשן ווען ער באגעגנט א ליבן מענטש, ווען ער באוונדערט א שיינעם פּיי-זאש, אָדער א דערהויבנדיק קינסמווערק און דאָס זעלבע געפיל פון פרייד קאָן אײַם באהערשן ווען ער זעט זיינעם גלייכן א דער-שלאָגענעם, אדערנידעריקסן. גוטסאן שלעכטס, ליבע און נקמה קאָנען געפיען א אַפּקלאַנג אין דעם באגריף „פרייד“. מיר וואָלטן בא-דארפט צו ווייט אריינדריינגען אין די טיפּע-נישן פון דער מענטשלעכער נשמה און אין די פּייג סייטן פון לשון-קודש כּרי פּעסמיוזשעלן וועלעכען ניואנס פון דער פרייד עס דרייט אײַם דאָס וואָרט גילה, למשל, וועלעכן דיאפּאָזן פון דער פרייד שפעלט מיט זיך פאָר דאָס וואָרט דיצה, וועלעכן אפּעקט פון דער פרייד אַמטשפּרעך די ווערטער ריוון, חדרון, ששוו, אָדער שמוחה.

דער יום-טוב סוכות, די סוכות פון פונעם פּויער וואָס האָט באארבעט זיין פעלד אין אלטן יודעה, די סוכות אין וועלעכע עס האָבן געווינט אונדזערע אבות-אבות; און זייער וועג פון מצרים קיין כּנען, אײַם ענגלד אין אַ נעוויס זין צו אײַניקע ימים-טובים פון די פארצײטיקע פעלקער. דאָס זאָלען די גערעכעניש אין די שיערס, דאָס אראָפּגעמען די וויינברויבן, די הארבסצײט אין וועלעכער די נאמיר באצאָלט אירע חובות און באַלוינט מיט שצע דעם האָרעפּאשינען פאר דעם שווייס וואָס ער האָט פארנאָסן אין פעלד, באשטענדיק אויף ארום די ווערטער פון תהלים — הוורעים בדמעה כרינה יקורו — די וואָס זיינען אין שרען וועלן שניין מיט געזאן (תהלים — סבן — ה) דאָס אלץ איז פאר רײם און ין געווען אנעלענהייט איינר צופירן אויסגעלאסנקייט און וואקסאנאליעס. דאָס זען געווען פּען אין וועלעכער די צײַמען פון אלע תּאווֹת זענען איבערנעריסן געוואָרן, מען אין וועלעכער די כּוואליעס פון ארבע-לאַס-קייט האָבן נישט געקענט קיין ארענעם, מען אין וועלעכער דער כּוּם פון פארנענינגס האָט געמוזט אויסגעליידיקט ווערן כּוּם צום נאָך, מען אין וועלעכער דאָס גירדיקע אין די געפילן איז ארויס פון אונדזער יעדן קאָמפּלעקס. אײַר דער יום-טוב סוכות דערמאנט — ווי ריָאָנעווענע ימים-טובים — דעם חג האַסיף, דאָס איינזאָלען די תּוּבאָה. זײַן עיקר-שמירד פאר אײַר פּרײַלעכקייט. ער הײַסט אײַר דער-פּויער — זמן שמחתנו — דער יום-טוב פון אונדזער פרייד. אײַר אין דעם פאל ווארפט אַפּ יודות דעם אַקטעמיוס און געמט אַפּ אַפּאָפּיווע שטעלונג לנבי די רעכט פונעם נוף אַ צענישן פון דעם לעכנס פארנענינגס.

באגריסונגס-באזוך

דעם 7-טן סעפטעמבער ד. י. האָט דער ישראלישער אמבאסאדאָר אין בוקארעשט, רפאל בן-שלום ווי אײַר דער ראַנעבער וויקטאָר וואָס מיט זײַן פּרײַ און דער סעקרעטאַר פון דער אמבאסאדע י. קרם מיט זײַן פּרײַ גע-טאכט א ראַנרויס סב-כאָדור, לכּוּדונגניעם יאָר תּש״ג, דעם 7-טן הּכולל אין פּרעזידענט פון דער פּעדעראַציע פון די יידישע קהילות פון דער סאַציאַליסטישער רעפּובליק רומעניע און זײַן פּרײַ אמאַליא ר. ז.

דער רב הכולל האָט געדאַקט די חשובע נעכט און זי געוואַנשט אַ לענה ס כּה, און געבעטן אַ זײַ זאָלן איבער-שקן זײַן ברכה פאר די ייִדן פון ישראָל, וואָס זײַן דײַק יאָר פון שלום און ווײַלפּאַני, פּראָגרעס און אויפבלינג פון הייליקן לאַנד.

דער באזוך איז פאָרנעקומען אין אַ האַרציקער אַטמאָספּער.

המקום ינחם אתכם...

אין שייכות מיט נודעווען אַיבערפּאל פון מינען, ווי ס'זענען געפאלן די ישראלישע יונגע-לייט, האָט זען רב הכולל דר. זשה וויזן אַיבערנענישט פּאָרגוט קאָדע-לענע-טעלעגראַפּ:

דעם הער אַרײַה פּינקוס רעזידענט פון דער יידישער אַגענץ ירושלים

מיר באַטײַלן זיך אין דעם צער און טרויער פונעם כלל ישראָל און מיר פּאָראָורטיילן נישט נאָר די פּאַר-ברעכערשע מענדער, נאָר אויך די יענע וואָס אָרגאַניזירן דערמוטיקן און באוואַפּענען זײַ.

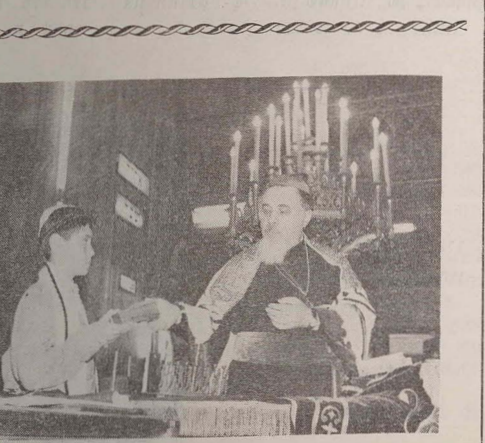
נײַר זענען חתפּל אַז כּביכּר זאָל געבן כּוח און פּאַר-שטענוניש פּאַר די וואָס פּירן אַן מיטגורל נון די פעלקער, אַז ס'זאָל נעמען אַ סוף פאַר יעדער אונזערעכטיקייט און דער וועלט. זאָל דער זכּרון פון די ישראלישע קרויסן זײַן געבעטענט לערנס ווער.

דר. דוד משה וויזן רב הכולל פון דער סאַציאַליסטישער רעפּובליק רומעניע

— אין אָונט פון 8-טן סעפטעמבער ד. י. (ערב ראש השנה) פאר תּפּלת מעריב האָט דער רב הכולל געהאַלטן אַ רירנדיקן חסד אין דער כּאָר-שול, צום טראַנישן טײַט פון די 11 יידישע יונגעלייט, וואָס זענען אומגעקומען על קידוש השם. דערנאָך האָט דער גאַנצער עולם געזאָגט קדיש. ד' ינקום דמס!

אונדזערע געסט

אײַר דער איינלאַדונג פון רב-הראש דר. דוד משה וויזן און די רבנים, באַזײַכן אונדזער קהילה דער הער יצחק שאַ פּיראָ מיט זײַן פּרײַ, דער גענעראַל-סעקרעטאַר פון די לאַ-רויטשישאַ פּאַרטיי אַנאַני-זאַציעס אין ישראָל. די געסט זענען געווען אַלעווער די תּפּילות פון ראש השנה און יום-טוב פון דער כּאָר-שול. בעת זײַער באזוך אין אונדזער לאַנד האָבן די געסט, אונדזער פּרײַ רב הראשי און זײַן פּרײַ, ווי פּירס די-קה-לישע אינסטיטוציעס פאר קולטור און סאַציאַלער הילף און אויסטערדיקט זײַער בא-וואַנערונג אויף די שטייע רעאַל זײַנגען.

דער רב הכולל דר. דוד משה וויזן גיט דעם בר-מצוה א מתנה א תניך.

לוי אין בר-מצוה געווארן...

דער בוקארעשטער כּאָר-סעפּל איז דעם 3-טן סעפּ-סעטבער געווען איבערפּולט מיט מחפּלים און חלמוד-מיר תּורה קורסאַנטן, וועלכע זע-נען געקומען אַנטיל געמען אין אַ בר-מצוה פּיערליכקייט וואָס איז געווען אַן אויס-נר-אַרדנטיקן געשעניש.

די פּיערונג איז געווען אַ זעלענע געלעגנהייט ווייל דער בר-מצוה לוי בן אברהם מיט מחפּלים און חלמוד-מיר תּורה קורסאַנטן, וועלכע זע-נען געקומען אַנטיל געמען אין אַ בר-מצוה פּיערליכקייט וואָס איז געווען אַן אויס-נר-אַרדנטיקן געשעניש.

די פּיערונג איז געווען אַ זעלענע געלעגנהייט ווייל דער בר-מצוה לוי בן אברהם מיט מחפּלים און חלמוד-מיר תּורה קורסאַנטן, וועלכע זע-נען געקומען אַנטיל געמען אין אַ בר-מצוה פּיערליכקייט וואָס איז געווען אַן אויס-נר-אַרדנטיקן געשעניש.

אָלע אַנווענדיקע (בחוכם זײַן מלמד ר' בניציון שעכ-טער) האָבן מיט גרויס אי-סערעס און מיט אַ באוונדער געפיל נאָכגעפּאָלט דעם בר-מצוה ווען ער האָט צום ערשטן מאל געלייגט חפּלן און געזאָגט די ברכות. דער נאָך האָט ער זיך געשטעלט צום עמוד און געדאוונט שחרית. די כתפּללים האָבן באוונדערט ווי שײַן ס'קלינגט דילעט טראַדיציאָנעלע תּפּלה אין מויל פון יונגן בעל-שחרית.

נאָכן דאָווענען האָט לוי געזאָגט אַ בר-מצוה דרשה, אין וועלעכער ער האָט גע-דאַנקט זײַנע עלטערן וואָס האָבן אים אויפגעוואקסן און רעליגיעז גייסט; דעם מלמד וואָס האָט אים ספּעציעל צו-געגרייסט צו דער פּיערליכ-קייט; און פּערט דעם רב הכולל וועלעכער האָט זיך פּערזענליך אָפּגעגעבן מיט אים יאָרן לאַנג, מחנך פון זײַן אים אין גייסט פון יהדות. ווי געוויינטלעך ביי אַזא געלעגנהייט, האָט דער בר-מצוה צוגעזאָגט צו זײַן געטריי דער יידישער אמונה און אַפּפּוהיטן שטרענג אונ-דזערע אַלטע טראַדיצייעס.

אײַדער דער רב-הכולל האָט אים געגעבן זײַן ברכה, האָט ער אונטערגעשריבן די גרויסע באדייטונג פון דער פּיערליכקייט, באַגרייטליק זײַנער וואָרעס דעם בר-מצוה מיט זײַן משפּחה און אים געגעבן א מתנה א תניך. די רבנית דר. אמאַליא וויזן האָט אים געשענקט אַ שײַנע מנורה.

כתיב-נתי

של היהדות הדתית הרומנית

ב"ה בוקרשט
מספר 283
ז" תשרי תשל"ג

דר. דוד משה רוזן
הרב הכולל ליחידות רומניה

סוכות — זמן שמחתנו

לחג חג סוכות של "שמחה" בעברית של גדול של חוגים, סרב-נוניוס לא ימצא בשום שפה אחרת. כל חוג וחוג חסבא נוון סונה של רגש אנושי זה הכה-מורכב. יש שמחה ושמחה. זו הנולה וזו השפלה, המאלפת וה-סוגלת. שמחה לאיש כאשר רצונו בא על עס יקרונו, עס ווף חסובב-ופש, עס יצירה אמונתית חנונית-לב — גורמים של שמחה הם. אבל יש גם שמחה לאיד, הנאה מצרה שבאה על אחרים, ראיית נקס בזולת. הסוב והרס, חביה וקסחה, כולם חוצאים להסדר בחושני זה של "שמחה". כדי לעמוד, למשל, על הויקוס בהבדלי הגוון הדקיקים שבהגדרת הויסויים העברים גלה, דיצה, רינה, חודה, שסון ושמחה, נהי, ההכחיס לרדת לנבכי הופש של האדם ולמחנני השפה הקדושה, העמוקים חנו יס.

חג וסוכות שלנו, זכר לסוכות קטלי יהודה העתיקה, סוכות שהיו לצל אבותינו ברובם המצרים לארץ-כנען, חג זה מתאים, לכאורה, במשמעותו לחגים דומים של חג המערים העתיים. לים. איסוף היבול מן השדה והכרם, עונת הסתיו שבה מסלק והסעב חובותיו לחסומל לעמל האדם שהושקע בעבודת הארחה, לקיים זה שנאמר. "הזורעים ברומה בריוה יקצורו" (תהלים ע"ג, 5). כל אלה שימשו עילה לרומאים ויוונים בקביעת חגיגת העונות לכבוד של ססורן ובאכוס. חגים אלה היו, למעשה, ימים שבהם הוסר כל חמצור הנפוי ההוללות והזרפיות, ימים שבהם הענוני הנפוי וההשתוללות לא ידעו כל גבול.

חג הסוכות שלנו מזכיר גם הוא, בדומה לחגיגת — את חג האסיף. גם לקסחה-רפוי הטהותי — השמחה, דבר ויוצא גם מכינוי-החמנה שלו. זמן שמחתנו. גם הפעם שוללת היוזות את ההתנוונות והחייבת את זכויות הגוף ליהנות ממנועמי החיים. ולא עוד אלא שהצו של "ושמחת בחגך" (דברים ס"ו, 14) וצדיק את חז"ל לומר ש"אין שמחה אלא בכשר ויין" (פסחים ק"ט).

ובכליזאח, איהו הבדל יסודי שבתפסיה. אותה השמחה, בכשר ויין יסודת גם היא למסדה נשגבה, וותוית, והבאה לירי סיווג בצו של "ושמחת לפני ה' אלהיך" (שם ס"ו, 11). גם בשעת השמחה עליו לזכור את ה"לפני מי אתה עובד", את מלך מלכי המלכים, המזאחר כל יצוריו, את הייחוס

ברוך אתה ד' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטיילת לולב.

מברק

אריה פינקוס

יו"ר הסוכנות היהדות — ירושלים

מישתתפים בצער ובאבל כלל ישראל ומנינם לא רק את הרוצחים הישעים אלא את אלו המארגנים מחוקים ומזינים את יידיהם. מתפללים שהשם יתברך שמו יתן עוז וגינה לכל נדוים עמים כדי להעביר ממשלת זרון מן הארץ. יהי זכר נבורו וקרונו ישראל לעולם ברוב.

דר. דוד משה רוזן
רב הכולל ליהדות
יר"ר ועדת הקהלות
רומניה

מכתב ברכה

לרב הכולל דר. דוד משה רוזן
למלאות ששים שנה

ב"ה
לניגוראד, יב"א, תשל"ג
שלום וברכה וכי"ס טהר לכל-בדו הוב ונאוג צא חלי ספרי, משכיל מאד בייאת ה' הסנוניג הרזוני דרומני חוה"ר דוד משה רוזן שליט"א ולכל הנולדים ומסתופפים בצלו, בצל ההכמה והיראה, אנחנו תבוכים אוחזי-חלים בערו ליום הולדתו שהישיב יוכנו בלרד ימים ושנים כוואים ושלמים, להנ-סיו עוברתו הפורה בעבודת הקדש עו מאה ועשרים שנה. ידוע לוי היסב כל הסוב והצפון גרפא והזארה נבנו תות אהבה אל עמו ואל

יהודי איטליה

כנשה של הקיסרות הרומים המערכת (476) היטיב את מצב יהודי איטליה. המלכים הנרמנים הארזים לא נתנו לקמרים הקתולים לרדף את היהודים. כששרף הקמון הקד-חולי בעיר רבנה את כמי הכנסה, הכרית תאודוריק מלך האוסטגוטים את מושבי העיר הקתולים לחור ולבנותם. אחרי שהשמירו מצביאי יוסטיניוס, הקיסר הביזנטי, את ממשלת האוסטגוטים (555), סבלו יהודי איטליה מקנאת הפיניטים.

לאחר שקבש קרל הגדול את איטליה הפנינית והתי-כונת, הוא התחם טוב ליהודי איטליה. אחרי מותו סבלו יהודי איטליה מרדיפת כמרים קתולים קנאים. אך בדרך-כלל הגנו עליהם הקיסרים הנרמנים שממלו בכמה מחל-קי איטליה. מסעי הצלב לא השפיעו לרעה על מצב היהודים באי-שליה כמו בקרפת ובגרמניה. גם תקופת המעפה השחורה לא עשתה שמות בקהלות איטליה כמו בקרצות אחרות. האפיפיורים היהודי את תו-שבי ארצם לא להתפל על היידיים. גם אנוצטיוס לא נמל להרג את יהודי רומא ולגול את רכושם. אך שדרש מהם מים גבוהים ובזה אתם בעיני התושבים הנצריים. בריה עכרית עולמית (התרגום הרומני בעמ' 4)

שכר שיחה נאה

(נזיר כ"ג)
מאת הרב יצחק מאיר מרילוס, בוקרשט

ליום הרבתי ששים שנה, למרן דר. דוד משה רוזן שליט"א רב הכולל, ההאכסם אצלנו ארזים אנשים פפור-סמים מכל שנהי החיים ויגיהם רבנים מפורסמים וישי גארים הנאון המפורסם מרן שלמה גרין שליט"א רב הראשי הנל-אביב והנאון ר. זאב גופליכרב הראשי-גרלם-ניו גימו של רב הכולל דמ-דינתנו מוכן מאלויעת שהו-דינתנו הרבנים ביהר עסקו בחידושי תורה ותחת אהר-השיחים, גודקה מפי חבורה ואמריו (פסחים סד) (מפי השיחים) גודקה מפי חבורה הנאון ר. זאב גופליכב שליט"א) מאמים זול (ענינת דף יוד) (אל תרגו ברדד (בראשית מ"ה—כד) אפר רבי איעוד אמר להם יוסף לאתיו אל תתעסקו ברבם הלכה שטא תרגו עליכם הדור רש"י תתעו והקשיתי אני ומדוע לא הזהירם יעקב בהליכתם שלא יתעסקו ברבם ברבם הלכה? שלא יתעו וזא הם-פיקה הפון באותה שעה בהמשיך העין על כן ארשה לי להיות דעתי כזה ולגלה דעתם של מפרישי ים התל-מוד. זה לשון הר"ף יש פשוטו יש לררוש עם מה שדרשו חז"ל במקום אהר, שפרשת ענלה ערובה נתן להם לסימן שבאותו פרק פירוץ יוסף מאצל יעקב שהיה מלמדו פרישת ענלה ערובה וזה שאמר, וירא את העגלות אשר שלח" שהוא הסימן של ענלה ותתי רוח יעקב אביהם כי האפיין להם (כוונת הר"ף למאמר המירש